

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра менеджменту

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві»
(на основі матеріалів НА ПП "МАКСВЕЙ", м. Київ)

Студентки 2 курсу 4м групи
спеціальності
073 «Менеджмент»
спеціалізації
«Управління бізнесом»

Соколов Максим
Сергійович

Науковий керівник:
д-р екон. наук, проф.

Федулова Ірина
Валентинівна

Керівник освітньо-
професійної програми:
доктор екон. наук, проф.

Федулова Ірина
Валентинівна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ	6
1.1. Поняття ризик-менеджменту і принципи його реалізації на підприємстві	6
1.2. Структура процесу ризик-менеджменту на підприємстві	10
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПП "МАКСВЕЙ"	14
2.1. Аналіз господарської діяльності підприємства	14
2.2. Ідентифікація та оцінка фінансових ризиків підприємства	24
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПП "МАКСВЕЙ"	36
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	58

Анотація

випускної кваліфікаційної роботи, виконаної на тему:

«Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві»

(на основі матеріалів ПП "МАКСВЕЙ", м. Київ)

Випускна кваліфікаційна робота присвячено дослідженню формуванню системи ризик-менеджменту на підприємстві. У роботі вирішено важливе науково-практичне завдання щодо подальшого розвитку теоретичних основ, методичних і практичних пропозицій та рекомендацій щодо ефективного Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Досліджено динаміку основних показників діяльності підприємства протягом 2016 – 2018 років з метою розробки системи ризик-менеджменту на підприємстві, оцінено ефективність господарської діяльності та фінансові ризики підприємства.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, система ризик-менеджменту, стратегічне управління, ідентифікація ризиків.

Summary

final qualifying paper completed on the topic:

Formation of risk management system at the enterprise»

(based on materials at PE "MAXVEY", Kyiv)

The final qualifying paper is devoted to the study of the formation of risk management system in the enterprise. The important scientific and practical problem concerning the further development of theoretical bases, methodological and practical proposals and recommendations for the effective Formation of risk management system at the enterprise is solved in the work.

The dynamics of the main indicators of activity of the enterprise during 2016 - 2018 was investigated in order to develop a system of risk management at the enterprise, the efficiency of economic activity and financial risks of the enterprise were evaluated.

Key words: risk, risk management, risk management system, strategic management, risk identification.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток вітчизняних підприємств супроводжується значною ризиковістю, яка зумовлена постійною дією екзогенних та ендогенних чинників. У зазначеній ситуації актуальності набуває створення ефективної системи ризик-менеджменту на підприємствах. Головним завданням даної системи необхідно визначити використання досягнень різних галузей знань з метою амортизації, демпфування і зниження рівня ризиків. Слід зазначити, більшість бізнес структур на сьогодні зіткнулося з проблемою критичного впливу підприємницьких ризиків на ефективність ведення бізнесу. Аналіз досліджень різних науковців показує, що неможливість обчислення результату ризиків і врахування впливу на нього різних факторів, а також постійна зміна чинників в процесі діяльності та досягнення виробничих завдань в результаті формують підприємницькі ризики.

Проблема ризик-менеджменту в управлінні бізнесом піднімається у великій кількості наукових праць закордонних та вітчизняних вчених-економістів, таких як: Абчук В.А., Зав'ялов Ф.Н., І. Тюнен, Качалов Р.М., Клейнер Г.Б., Малашихіна Н.Н., Р. Мертон, Ф. Найт, Дж.Пикфорд, Скаржинський М.І., Ж.Б. Сей, Станіславчик Е.Н., Травін Г.М., М. Шоулз, В. Шумпетер, Фомічев А.Н., Чекмарев В.В., Шапкін О.С. В. Апопій, І. Балабанова, Г. Башнянин, О. Біла, І. Бланк, Г. Великоіваненко, Е. Величко, В. Вітлінський, Л. Донець, В. Загорський, А. Мазаракі, Н. Машина, Б. Мізюк, С. Наконечний, В. Точилін, О. Ястремська та ін.

Однак в сучасних глобалізаційних умовах проблема ризик-менеджменту набуває складності та багатогранності і потребує більш ретельного та поглибленого дослідження.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних, методичних та практичних основ та огляд сучасних підходів щодо визначення сутності ризиків та основ ризик-менеджменту в

підприємницькій діяльності, а також ідентифікація основних аспектів формування ефективної системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети визначені основні **завдання**:

- дослідити сутність ризик-менеджменту і принципи його реалізації на підприємстві;
- визначити структуру процесу ризик-менеджменту на підприємстві;
- проаналізувати аспекти господарської діяльності підприємства;
- провести ідентифікацію та оцінку фінансових ризиків підприємства;
- запровадити формування ефективної системи ризик-менеджменту на ПП "Максвей";
- здійснити прогностичну оцінку ефективності реалізації запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес формування системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади системи ризик-менеджменту на підприємстві та практичні аспекти обґрунтування заходів щодо формування ефективної системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Методи дослідження Під час виконання роботи було застосовано такі методи дослідження: узагальнення суспільної практики розвитку й використання ризик-менеджменту на підприємстві; порівняння, аналізу і синтезу – для визначення особливого та загального у категоріях «ризик» та «ризик-менеджмент на підприємстві»; статистичні методи обробки даних для виявлення тенденцій у динаміці економічних показників, які відображають результати господарської діяльності підприємства; системного підходу – для ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства; ситуаційного підходу – для обґрунтування формування ефективної системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Інформаційною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, монографії, збірки наукових праць, статті у фахових наукових виданнях, матеріали наукових конференцій, законодавчі та

нормативні акти України, Кабінету Міністрів України, офіційні статистичні дані, фінансова звітність підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає формування ефективної системи ризик-менеджменту ПП "Максвей"; що ґрунтується комплексному підході до управління ризиками та сприяє детальному визнанню компромісів між впливами різних ризиків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в запровадженні комплексної системи ризик-менеджменту на підприємстві, ключовим елементом є система обліку та моніторингу ризикоутворюючих факторів та ризикових подій, що сталися на підприємстві, а також висвітлено в збірнику наукових праць студентів. Апробація результатів дослідження опублікована в збірці наукових статей «Управління і адміністрування», частина 2, стаття «Ризик-менеджмент в управлінні бізнесом» (додаток А).

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи становить 50 сторінок, в т.ч. __ таблиць, __ рисунків. Список використаних джерел містить 51 найменувань, викладених на 2 сторінках. Робота містить 4 додатків, викладених на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

1.1. Поняття ризик-менеджменту і принципи його реалізації на підприємстві

Ризик-менеджмент – це комплекс заходів, спрямований на мінімізацію можливих збитків, які може понести бізнес у зв'язку з настанням негативних подій [2]. Ризик-менеджмент – це свого роду «рання діагностика» проблем до виникнення «управлінської хвороби». В системі стратегічного управління науковці не дійшли єдиного загальноприйнятого тлумачення поняття «ризик». Слід зазначити, що Д. Рікардо, стверджував, що прибуток повинен містити премію за ризик, а під ризиком необхідно розуміти величину очікуваних витрат, які можуть виникнути внаслідок прийняття рішення [1]. А. Маршал наголошував, що одним із компонентів прибутку є плата за ризик, та визначив існування ризику у залежності від джерела формування капіталу в двох напрямках особистий і підприємницький. В свою чергу науковець не знайшов чіткої межі між категоріями «невизначеність» і «ризик» [2]. Розмежування даних термінів одним із перших провів американський економіст Ф.-Х. Найт, так під невизначеністю він розумів такі ситуації, в яких неможливо визначити ймовірність появи події; водночас імовірність появи ризику піддається обчисленню [3].

Відомий американський економіст Дж.М. Кейнс пов'язував процес прийняття ризикового рішення з психологічними характеристиками підприємця і вважав, що підприємницький ризик виникає через сумніви на рахунок того, чи вдасться підприємцю одержати цю перспективну вигоду, на яку він розраховує [4].

Й. Шумпетер у своїх дослідженнях премію за ризик не розглядав як джерело формування прибутку підприємця, оскільки підприємець у процесі своєї діяльності намагається максимально знизити можливість небезпеки, тобто ризик [5].

В. Зомбарт розглядав ризик не тільки як негативний чинник, але й як необхідну умову успіху, адже прибуток без ризику не можливий [6].

Отже, концептуалізоване поняття ризику сприймається неоднозначно, а саме:

- ризик як відображення об'єктивної невпевненості, що сприймається як свідомо інтерпретація невпевненості суб'єкта оцінювання, управління;
- ризик як невпевненість внаслідок психологічного сприйняття. У цьому розумінні ризик є комбінацією азарту і цілеспрямованих дій та вимірюється за допомогою показника ймовірності переконаності особи;
- зв'язок «ризик – невпевненість» можна трактувати як суто психологічне явище, що проявляється лише в аспекті людських відчуттів і людського досвіду (поведінки суб'єкта) [7].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що поняття ризик доцільно тлумачити в таких аспектах (рис. 1.1):

Розглядаючи ризик як небезпеку чи загрозу наголошується на негативних подіях, що призводять до шкоди для людини і підприємства. В межах даної концепції під ризиком визначають можливість настання подій з негативними наслідками, тобто можливість реалізації передбачуваної небезпеки. В свою чергу, ризик-менеджмент розглядають як техніку зменшення ймовірності настання негативних подій або наслідків від них за допомогою заходів, які вимагають розумних витрат;

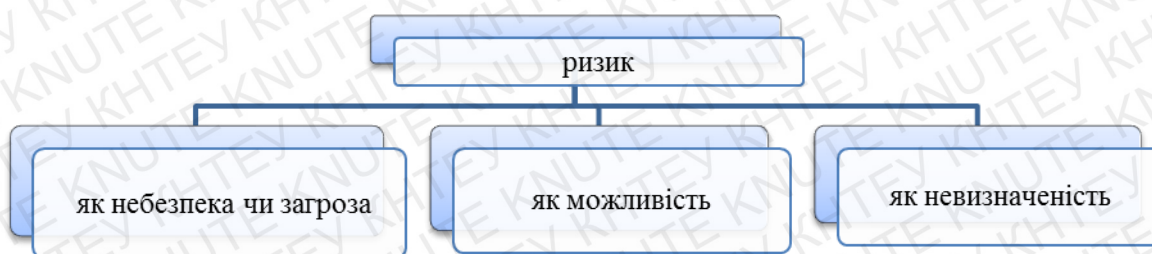

Рис. 1.1. Концептуалізоване поняття ризику

Джерело:[15]

У своїй основі щодо існування взаємозв'язку між ризиком і прибутковістю включає концепція ризик як можливість, так відповідно ризик тлумачать як дія наважання в надії на щасливий випадок, чим вище ризик, тим вище потенційний дохід. Слід зазначити, що ризик-менеджмент розглядається як використання техніки максимізації доходу при одночасному обмеженні або мінімізації втрат;

Наступним концептуальним підходом є ризик як невизначеність, у рамках якого ризик визначається як міра невідповідності між різними результатами рішень, які оцінюються через їх корисність, шкідливість, а також ефективність за критеріями відповідності обраним орієнтирам. В свою чергу, використовується даний підхід в теорії прийняття рішень в умовах невизначеності і теорії ігор. Отже, ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка стосується діяльності суб'єктів, пов'язаної з подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору.

Систематичність управління підприємницьким ризиком має формуватись на превентивності дій, цілеспрямованих на виявлення, оцінку і запобігання ризику, а також створення ефективних методів щодо мінімізації ризиків. В свою чергу, будь-яка бізнес структура для забезпечення стабільного розвитку та захисту від впливу непередбачених економічних чинників, зобов'язана сформувати індивідуальну методику виявлення та управління ризиками з урахуванням специфіки його діяльності та наявних для здійснення цієї методики можливостей. В свою чергу, методика повинна включати в себе перелік основних етапів, які дозволять своєчасно розпізнавати ризики і визначати напрями щодо їх зниження, а також своєчасно вносити коректування в процес управління [8]:

1. Ідентифікація та оцінка ризиків: оцінка особливостей діяльності, виявлення зовнішніх і внутрішніх ризиків, визначення специфіки виявлених ризиків, вивчення ймовірності виникнення та розміру економічного збитку, визначення ступеня взаємозв'язку між ризиками, зміни їх у часі, вивчення факторів, що впливають на підприємницькі ризики;

2. Оцінка ймовірних методів управління ризиками: уникнення, зниження, передача, прийняття;
3. Вибір методів управління ризиками: розробка програми ризик-менеджменту;
4. Реалізація розробленої програми ризик-менеджменту, прийняття та реалізація управлінських рішень;
5. Аналіз результатів і вдосконалення системи управління ризиками, системна оцінка отриманих результатів, поточний контроль ефективності проведених заходів.

Важливе завдання ризик-менеджера – розробка стратегії і принципів управління ризиком на підприємстві та виклад їх у внутрішніх нормативних документах. Основні з них такі: декларація з ризик-менеджменту; настанови з ризик-менеджменту; програма управління ризиками.

Існує чотири загальних принципи, яких дотримуються, коли вибирають той чи інший альтернативний метод менеджменту ризику в конкретній ситуації:

1. Передайте ризик іншим, тобто страхуйте ризик у тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій значні, а ймовірність зазнати таких збитків мала.
2. Уникайте ризику в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій значні, а ймовірність зазнати таких збитків велика.
3. Контролюйте ризик у тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій незначні, а ймовірність зазнати таких збитків велика.
4. Беріть ризик на себе, тобто ризикуйте в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій незначні, а ймовірність зазнати таких збитків мала.

Розглянуті принципи є лише загальним путівником для прийняття рішень. Вони не виключають один одного. Часто можна використовувати одночасно два або більше правил. Наприклад, частину ризику можна прийняти на себе, а іншу частину — застрахувати. В деяких випадках ризик

можна спробувати проконтролювати, наскільки це можливо, а решту ризику прийняти на себе. Можуть виникнути ситуації, коли частину ризику намагаються контролювати, а решту передають іншим, тобто страхують [4].

Отже, управління підприємницькими ризиками включає в себе розроблення, опрацювання та запровадження програми ризик-менеджменту, яка в свою чергу забезпечує економічно обґрунтовані для підприємства рекомендації та заходи, спрямовані на зниження загального рівня ризиків до прийняттого рівня. Програма ризик-менеджменту з управління ризиками підприємницької діяльності включає такі підходи: системний, процесний, ситуаційний, а поряд з застосовуваними у практиці методами, метод аналізу ієрархій. Враховувати всі умови, в яких здійснюють діяльність підприємства, з одночасним впливом щодо зниження ризиків, що не завжди є можливим.

1.2. Структура процесу ризик-менеджменту на підприємстві

Орієнтуючись на зовнішні чинники, що визначають основу системи ризик-менеджменту суб'єкта господарювання, а саме мінливість цін, глобалізація товарних і фінансових ринків, податкова асиметрія, технологічні досягнення і найактуальнішим слід визначити посилення глобалізації економічного середовища. Значний вплив на діяльність бізнесу мають чинники внутрішнього порядку, серед яких слід відмітити підвищення ліквідності, неохочість до ризику, агентські витрати та інші. Зовнішні і внутрішні чинники організації ризик-менеджменту на підприємстві взаємопов'язані, тобто є певна кореляція між ними, так зростання технологічної оснащеності значно впливає мінливість цін, а зміни в ціноутворенні в свою чергу впливають ліквідність підприємства.

Отже, підприємницьким структурам необхідно виробити певну модель поведінки, яка буде орієнтована на мінімізацію наслідків ухвалення ризикових рішень. Ця особлива поведінка і називається управлінням ризиками в економічній організації. Зниження рівня ризику в одному вимірі

може призвести до збільшення впливу інших факторів ризику. Компроміси з вирішення проблем управління ризиками можуть відбуватися на трьох рівнях аналізу: загальні ризики бізнес-середовища, промислові ризики і ризики фірми, які є взаємопов'язаними, і розробка корпоративних рішень не може бути вирішена шляхом делегування повноважень з управління ризиками функціональним або дільничим одиницям. Стратегічні рішення із залученням ризику охоплюють багато підрозділів у рамках організації. Таким чином, якщо управління ризиками покладається на підрозділи, то агрегація їхніх рішень передбачуваної невизначеності, ймовірно, буде нижчою за комплексні рішення корпоративного рівня з управління ризиками, що дають явне визнання впливу компромісів. Ідентифікація ризиків є одним з найбільш праце містких та найменш формалізованих етапів проведення ризик-менеджменту. Налічується понад десять систем класифікації ризиків та всередині цих систем класифікації кілька сотень форм ризиків. Якісна їх ідентифікація звичайними способами не формалізується. На рис. показано процес ризик-менеджменту, який був визначений в стандарті AS/NZS 4360:2004. Взаємозв'язок між принципами управління ризиками, рамками, в яких воно відбувається, та процесом управління ризиками, описаним у стандарті AS/NZS ISO 31000:2009, наведено на рис. 1.2.

Експертний шлях якісної оцінки ризиків має суттєву передумову: повинна існувати достатня група кваліфікованих експертів, що володіють всією повнотою інформації про розвиток підприємства і про його економічне середовище. На стадії ідентифікації ризику виділяється перше гостре питання формування ефективної системи ризик-менеджменту: відсутній стандартизований підхід до якісної оцінки ризику, що є передумовою відповідної їх кількісної оцінки. Визначення кількості та важкості ризику супроводжується їх кількісним аналізом. На етапі пошуку методів зменшення чи запобігання ризику застосовують різний фінансовий інструментарій. Він широко відомий, проте ефективність застосування цього інструментарію

ґрунтується насамперед на ефективній системі ідентифікації та кількісної оцінки ризику.

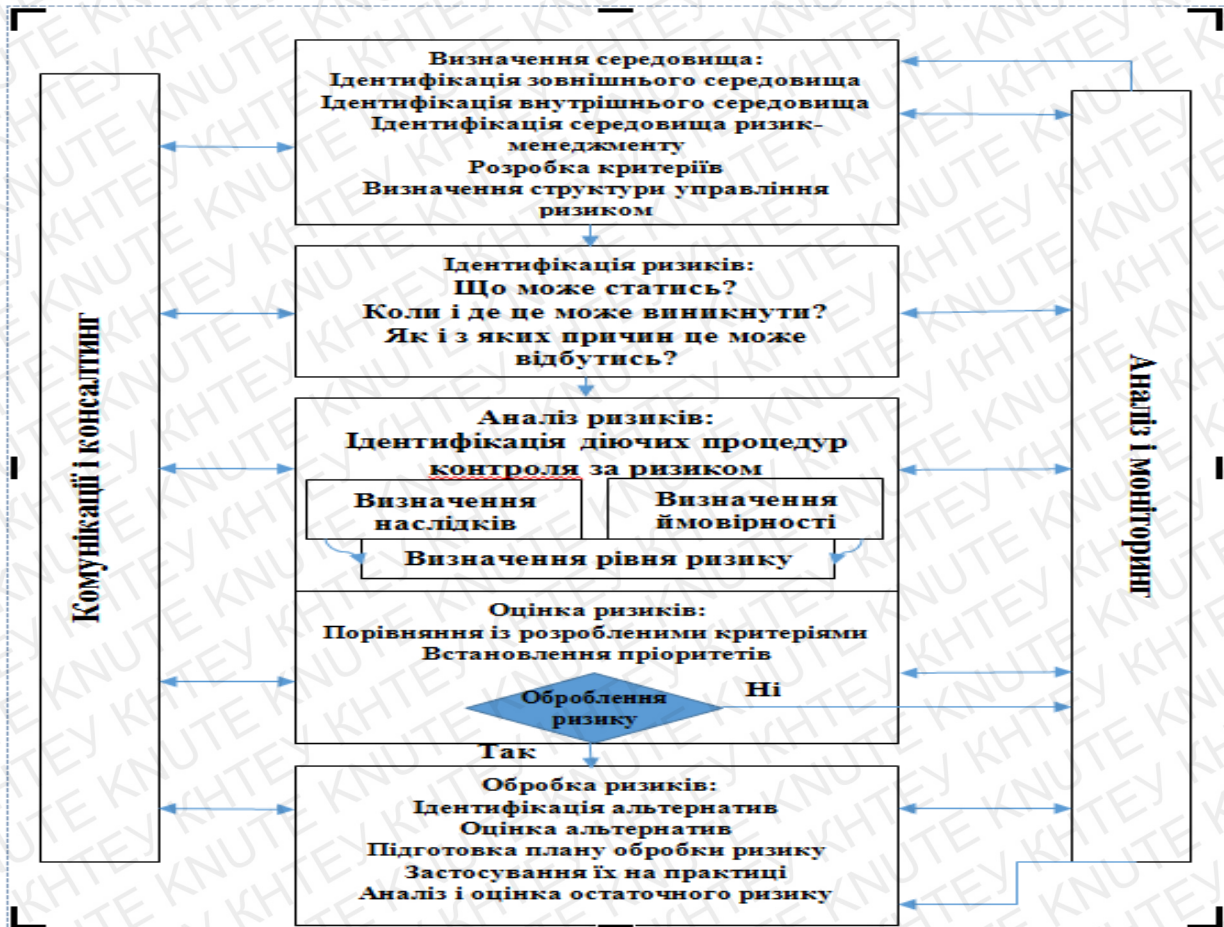
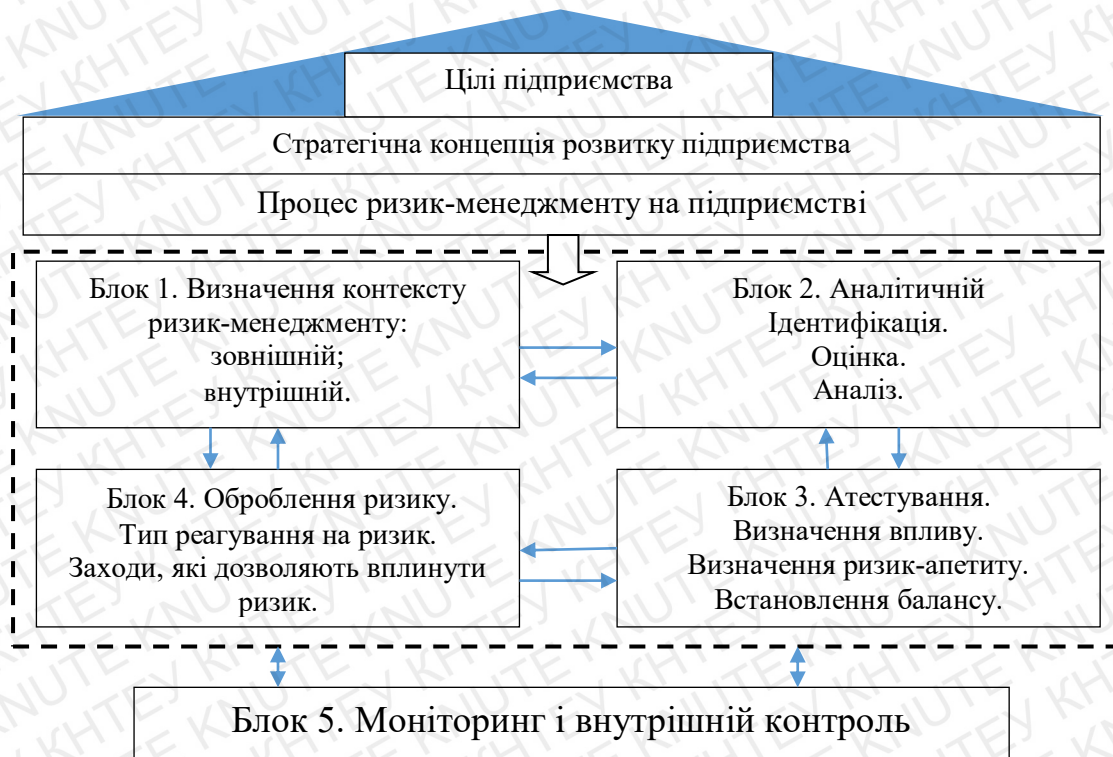

Рис. 1.2. Процес ризик-менеджменту за стандартом AS/NZS 4360:2004

Джерело: [49]

Серед методів проведення моніторингу та аналізу ризиків виділяють внутрішні програми перевірок; внутрішній і зовнішній аудит; вивчення діяльності компанії, яке здійснюється уповноваженими організаціями (парламентські комісії, суди та інші); інвентаризація; і інші методи.

На рис. 1.3 показано узагальнена концепція процесу ризик-менеджменту, яка включає встановлення ризик-апетиту і балансу між встановленим граничним рівнем ризику і поточними виявленими на основі аналізу ризику. Процес ризик-менеджменту не є строго послідовним процесом, де один компонент впливає тільки на наступний. Це багато направлений, ітераційний процес, в якому практично будь-який компонент може і впливає на інший.

*Рис.1.3. Процес ризик-менеджменту
Джерело: [49]*

Таким чином, при побудові та функціонуванні фінансово-економічного механізму ризик-менеджменту підприємства постає низка проблем, що потребує комплексного вирішення. Вихідною з цих проблем є нерозуміння ризику як дуалістичної економічної категорії, а відтак і односторонність підходів у побудові систем якісної та кількісної оцінки ризику як основи фінансово-економічного механізму відповідної системи менеджменту. Вихідним підґрунтям для формування ефективної системи ризик-менеджменту підприємства має стати формування ідеальної моделі виникнення ризику [2].

Відповідно до стандарту AS / NZS 4360:2004 формування процесу ризик-менеджменту на рівні компанії являє собою сукупність п'яти етапів, які послідовно змінюють один одного, і двох наскрізних етапів на вході і на виході. При цьому під управлінням ризиком в стандарті розуміється сукупність культури, процесів і структур, яка орієнтована на використання потенційних можливостей при одночасному управлінні негативними впливами.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПП "МАКСВЕЙ"

2.1. Аналіз господарської діяльності підприємства

Приватне підприємство "МАКСВЕЙ" діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи, створене з метою задоволення потреб в його послугах, роботах, товарах та реалізації на основі отриманого прибутку інтересів його власника, а також економічних та соціальних інтересів трудового колективу у відповідності і на умовах, визначених чинним законодавством України і статуту. Предметом діяльності підприємства є: виробництво виробів із гофрокартону; випуск продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання; операції з імпорту та експорту товарів, робіт, послуг, здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Контроль і регламентація діяльності підприємства із боку державних, громадських та інших органів та їх уповноважених може здійснюватись тільки на підставі документів, що підтверджують їх повноваження.

На даному етапі основною діяльністю ПП "МАКСВЕЙ" є виготовлення виробів із гофрокартону. На підприємстві працює цех по виготовленню гофрокартону 3-х шарового бурого, білого та хмаркового кольорів. Діюче обладнання дозволяє виготовляти високоякісну тару західного стилю з 2-х кольоровою флексографічною печаттю. Випускаються гофроящики різних можливих розмірів та видів. Всього приблизно 58 найменувань.

Схематично основних постачальників і споживачів можна побачити на рис.2.1.

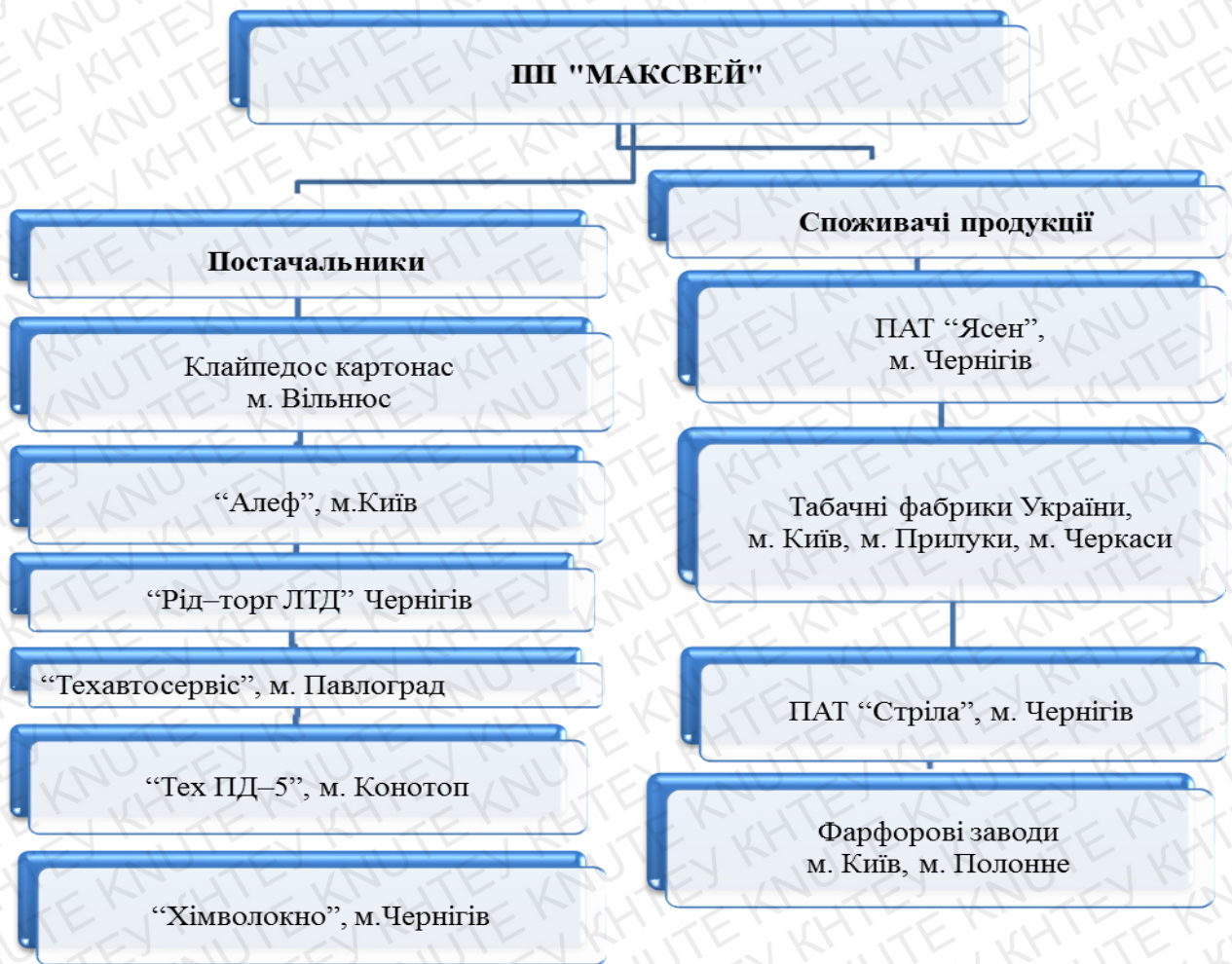

Рис. 2.1. Схема основних постачальників та споживачів продукції підприємства

Джерело: Додаток Б,В.

Ефективність виробництва ПП "МАКСВЕЙ" багато в чому визначається рівнем професійної діяльності кадрів підприємства. Директор ПП "МАКСВЕЙ" визначає, формулює, планує, здійснює і координує усі види діяльності підприємства. Визначає напрямки розвитку підприємства у формуванні фінансової, ціновий, кредитно-банківської, податкової і страхової політик, соціальної і зовнішньо-економічної діяльності. Організує роботу й ефективну взаємодію виробничих одиниць, цехів і інших структурних підрозділів підприємства, направляє їх на досягнення високих темпів розвитку й удосконалення виробництва і продукції, забезпечує відповідність кращим світовим зразкам з метою задоволення потреб замовників і споживачів у відповідних видах продукції, підвищення

продуктивності роботи, ефективності виробництва і якості продукції на основі широкого впровадження нової техніки і прогресивної технології, організації роботи, виробництва і керування, удосконалення господарського механізму. Направляє діяльність персоналу на досягнення високих економічних і фінансових результатів. Основні фінансово-економічні показники ПП "МАКСВЕЙ" показані в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка фінансово-економічних показників ПП "МАКСВЕЙ"

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+, -)			Темп росту, %		
	2016	2017	2018	2017/ 2016	2018 / 2017	2018/ 2016	2017/ 2016	2018 / 2017	2018/ 2016
Обсяг основних засобів, тис. грн.	2564	2433	2355,3	-131	-77,7	-208,7	95	97	92
Обсяг оборотних коштів, тис. грн.	3634,2	4154,6	3233,6	520,4	-921	-400,6	114	78	89
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	16173,8	20184,7	22397,9	3940,9	2283,2	6224,1	124	111	138
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	14936,8	19170,5	20658,6	4233,7	1488,1	5721,8	128	108	138
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	4706,9	4824,2	5012,95	117,3	188,8	306,05	102	104	106
Фондовіддача, тис. грн.	3,49	4,25	4,10	0,76	-0,15	0,61	122	96	117
Рентабельність продукції, %	0,04	0,24	0,14	0,2	-0,1	0,1	600	58	350
Чистий прибуток, тис. грн.	5,5	47,8	29,4	42,3	-18,4	23,9	869	62	534
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	7,3	61,5	39,2	54,2	-22,3	31,9	842	64	536
Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-38,5	44,9	50,2	6,4	5,3	88,7	116	111	130

Джерело: Додаток Б,В.

З табл. 2.1. бачимо, що відбулося зменшення основних засобів, в 2017 році на 131 тис. грн., а в 2018 на 77,7 тис. грн. В свою чергу чистий дохід

(виручка) від реалізації продукції в 2017 році становить 20184,7 тис. грн., протягом 2018 року він збільшився на 2283,2 тис. грн. і становить 22397,9 тис. грн. Показники свідчать про значне покращення фінансового становища підприємства станом на 2018 рік, адже спостерігається тенденція їх зростання. За останні 3 роки валовий прибуток підприємства збільшився, а саме: у 2018 р. на 11,1% (2694,8 тис. грн.) порівняно з 2017 р., і 2017 на 24,7% (4726,9 тис.грн) порівняно з 2016 роком. Причинами цього є перш за все збільшення виробництва продукції з більшою рентабельністю та платоспроможний попит на продукцію підприємства.Відповідно, обсяг чистого доходу від реалізації виробленої продукції та іншої реалізації, що отримало підприємство збільшились у 2018 р. на 11,6% (2283,2 тис. грн.) порівняно з 2017 р. і 2017 на 24% (3940,9 тис.грн) порівняно з 2016 р. Але, крім зростання обсягів реалізації продукції, на виручку також впливає і рівень цін на виготовлену продукцію. Так не зважаючи на проведення заходів по вдосконаленню організації праці на підприємстві та його переозброєння новою технікою, собівартість зросла у 2018 р. на 19,9% (134034 тис. грн.), а у 2017 на 25,9% (168773,0 тис.грн.) порівняно з 2016, це відбулося більшою мірою через зростання цін на сировину, електроенергію та паливо, що є значною частиною у статтях калькуляції собівартості молочної продукції, і в свою чергу веде до підвищення цін на готову продукцію, а також в зв'язку з великою конкуренцією збільшилися витрати на збут.

В результаті своєї активної діяльності на ринку підприємство збільшило розміри прибутку у 2018 р. на 5,9% (1423,7 тис. грн.), і 2017 р. на 8,9% (1544,5тис.грн.) порівняно з 2016 р. Показники свідчать про значне покращення становища станом на 2018 рік, адже спостерігається тенденція зростання. Збільшення цих показників зумовлено збільшенням собівартості продукції на 1488,1 тис. грн., яке відбулося внаслідок подорожчання сировини, а також за рахунок збільшення витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи і інших витрат, що безпосередньо стосуються

виробництва. Для забезпечення нормального процесу фінансування підприємницьких структур незалежно від їх форм власності й організаційно-правового статусу виникає значна потреба у фінансовому капіталі. Розглянемо структуру джерел фінансування капіталу ПП «МАКСВЕЙ» в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура джерел фінансування капіталу ПП «МАКСВЕЙ»

Стаття	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку	тис. грн.	% до підсумку
Власний капітал - всього	486,5	8,5	438,7	6,6	515,9	8,1
Статутний капітал	511,5	8,9	511,5	7,7	511,5	8
Інший додатковий капітал	780,2	13,7	780,2	11,7	780,2	12,2
Резервний капітал	46,3	0,8	43,5	0,6	46,3	0,7
Нерозподілений прибуток	-851,5	15	-896,5	13,5	-822,1	12,9
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	4430,7	69,5
Поточні зобов'язання – всього	5210,3	91,5	6194,7	93,4	1425,9	22,3
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5111	89,7	6026,2	91	1369,6	21,5
Поточні зобов'язання за розрахунками: з авансами	4,1	0,1	64,4	0,9	3,1	0,04
з бюджетом	93,4	1,6	93,1	1,4	43,9	0,7
зі страхування	0,1	0	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1,8	0,03	11	0,2	9,3	0,1
Баланс	5696,8	100	6633,4	100	6372,5	100

Джерело: Додаток Б, В.

Виходячи з даних табл. 2.2 бачимо, що основну частку пасивів підприємства складають поточні зобов'язання, а саме кредиторська заборгованість, а саме 5210,3 тис.грн або 91,5% в 2016 році, 6194,7 тис. грн. або 93,4% в 2017 році та значно зменшились у 2018 році і становили 1425,9 тис. грн. або 22,3%. Аналіз капіталу підприємства здійснюється за допомогою аналізу складу капіталу та його структури, зміни складових капіталу і джерел його формування.

Тепер проаналізуємо джерела фінансування капіталу більш розгорнуто. Дані занесемо в табл. 2.3. Як бачимо з табл. 2.3, спостерігається збільшення

частки власного капіталу підприємства в 2018 році на 106% або 77,2 тис.грн та 117% або 29,4 тис.грн відповідно до 2016 і 2017 років. Це відбулося за рахунок збільшення резервного капіталу в 2017 році на 2,8 тис.грн. Зменшились поточні зобов'язання за рахунок зменшення кредиторської заборгованості на 27% або 4656,6 тис.грн та на 23% або 3741,4 тис.грн в поточному році відносно 2016 та 2017 років відповідно.

Таблиця 2.3

Аналіз джерел фінансування капіталу ПП «МАКСВЕЙ»

Стаття	2016 р., тис.грн	2017 р., тис.грн	2018 р., тис.грн	Темпи росту , %			Абсолютне відхилення, тис. грн.		
				2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Власний капітал - всього	486,5	438,7	515,9	110	106	117	47,8	77,2	29,4
Статутний капітал	511,5	511,5	511,5	100	100	100	-	-	-
Інший додатковий капітал	780,2	780,2	780,2	100	100	100	-	-	-
Резервний капітал	46,3	43,5	46,3	106	100	100	2,8	-	-
Нерозподілений прибуток	-851,5	-896,5	-822,1	95	97	96	-45	-25	-29,4
Довгострокові зобов'язання	-	-	4430,7	100	100	100	-	-	-
Поточні зобов'язання – всього	5210,3	6194,7	1425,9	118	23	27	984,4	- 3784,4	- 4768,8
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5111	6026,2	1369,6	118	23	27	915,2	- 3741,4	- 4656,6
Поточні зобов'язання за розрахунками: з авансами	4,1	64,4	3,1	6,4	79	76	-60,3	-1	-1
з бюджетом	93,4	93,1	43,9	100	48	47	0,3	-49,5	-49,5
зі страхування	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	1,8	11	9,3	16,3	98	516	-9,2	7,5	7,5
Баланс	5696,8	6633,4	6372,5	116	96	111	936,6	675,7	-260,9

Джерело: Додаток Б,В.

Використовуючи дані табл. 2.2 та 2.3 можемо сказати, що основну частку капіталу ПП «МАКСВЕЙ» в 2016-2017 роках складали поточні зобов'язання, а саме кредиторська заборгованість – 89,7 % та 91 %

відповідно. В 2018 році частка кредиторської заборгованості зменшилась і складає лише 22,3 %. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, питома вага має тенденцію до збільшення у 2016-2018 роках відповідно 353,9 тис. грн. і 1543,6 тис. грн. вже у 2017 році збільшується до 1840 тис. грн. Коливаються значення поточних зобов'язань, тобто в 2016 році їх обсяги зросли з 17,3 до 27,1 тис. грн., а в 2017 році зменшились до 10,6 тис. грн. Таку ж тенденцію мають і інші поточні зобов'язання, які також займають не значну частку в складі капіталу підприємства Натомість, валову частину капіталу займають довгострокові зобов'язання, які склали 69,5 % від загальної суми капіталу. Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що за звітний період структура капіталу ПП «МАКСВЕЙ» змінилась. Фінансування підприємства у 2016-2018 роках відбувалось за рахунок позикового капіталу, але частка зменшилась у 2018 році. У 2016 році частка власного капіталу склала 8,5% всіх джерел фінансування підприємства. У наступному році питома вага власного капіталу зменшилась до 6,6%, що вказує на підвищення фінансової залежності підприємства. У 2018 році власний капітал склав 8,1% від всього обсягу джерел фінансування, тобто питома вага власного капіталу зменшувалась в порівнянні з 2016 роком. Отже, можна зробити висновок про те, що за звітний період приріст джерел фінансування ПП «МАКСВЕЙ» відбувся за рахунок поточних зобов'язань. Все ж таки частка залучених коштів є суттєвою, оскільки її оптимальним значенням є 40-50% від загального обсягу джерел фінансових ресурсів.

Для того, щоб здійснити детальний аналіз капіталу підприємства необхідно розрахувати коефіцієнти, які дають можливість комплексно оцінити ефективність сформованості та фінансування підприємства (табл. 2.4). Розраховані коефіцієнти табл. 2.4 ще раз засвідчують той факт, що капітал підприємства формується за рахунок власних джерел, а саме нерозподіленого прибутку. В поточному 2018 році ситуація має тенденцію до зміни, в плані збільшення розмірів поточних зобов'язань, але і така ситуація не вирішує проблеми оптимізації капіталу, адже основним в аналізі капіталу

є виявлення джерел його формування з врахуванням оптимальної структури, що здійснюється з метою покращення позицій підприємства на ринку. Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується показником ефективності використання капіталу, тобто максимальної його віддачі, яка виражається збільшенням суми прибутку на 1 гривню капіталу. Цього можна досягти за умови раціонального та економного використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрат, втрат на всіх стадіях кругообороту. В результаті капітал повертається в більшій сумі, тобто з прибутком.

Таблиця 2.4

Аналіз показників структури капіталу ПП «МАКСВЕЙ»

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, +,-		
	2016	2017	2018	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,1	0,1	0,1	-	-	-
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,9	0,9	0,9	-	-	-
Коефіцієнт фінансування	14	11	3	-3	-8	-11
Коефіцієнт відношення основних засобів до власних коштів.	5,5	4,8	4,6	-0,7	-0,2	-0,9
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	37	41	43	4	2	6
Рентабельність власного капіталу, %	1,2	9,8	5,7	8,6	-4,1	4,5

Джерело: Додаток Б,В.

Проаналізуємо дані показники та занесемо результати до табл. 2.5. Провівши аналіз ділової активності на підприємстві спочатку звернемо увагу на коефіцієнт загальної оборотності капіталу, так як він відображає швидкість обороту усього капіталу підприємства. В нашому випадку розмір коефіцієнта зменшився на 15,31%. Позитивно оцінюється зростання фондівіддачі основних засобів, тобто збільшення величини продажу що припадає на одиницю вартості засобів. З 2016 по 2018 роки вона зросла на 53,11 %.

По розрахованих показниках видно, швидкість обігу всіх оборотних коштів за 2016-2018 рр. теж зменшилась з 11,68 до 5,77 тис. грн. За період,

що аналізується суттєво знизилась коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (з 18,10 до 7,01) з 2016 по 2018 роки відповідно та коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (з 3,86 до 3,32). Зниження першого коефіцієнта (відношення виручки від реалізації до середньої за період дебіторської заборгованості) показує зменшення комерційного кредиту, що надає підприємство.

Таблиця 2.5

Аналіз ділової активності ПП «МАКСВЕЙ»

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+, -)		
	2016	2017	2018	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Коефіцієнт загальної оборненості капіталу	2,68	2,55	2,27	-0,14	-0,27	-0,41
Коефіцієнт оборненості оборотних активів	11,68	5,93	5,77	-5,75	-0,16	-5,92
Коефіцієнт оборненості дебіторської заборгованості	18,10	7,13	7,01	-10,97	-0,12	-11,09
Коефіцієнт оборненості ТМЗ	26,20	32,08	25,90	5,88	-6,19	-0,31
Коефіцієнт оборненості кредиторської заборгованості	3,86	3,68	3,32	-0,18	-0,36	-0,54
Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,21	0,21	0,47	0,00	0,26	0,26
Період обороту оборотних активів	-0,18	-0,11	-0,13	0,07	-0,02	0,05
Період обороту дебіторської заборгованості	0,06	0,14	0,14	0,08	0,00	0,09
Період обороту кредиторської заборгованості	0,26	0,27	0,30	0,01	0,03	0,04
Період обороту ТМЗ	0,03	0,02	0,03	0,00	0,01	0,00
Тривалість операційного циклу	18,13	7,16	7,03	-10,97	-0,12	-11,10
Тривалість фінансового циклу	14,24	3,45	3,69	-10,79	0,24	-10,55

Джерело: Додаток Б,В.

Відносно тенденції другого коефіцієнта (відношення виручки від реалізації до середньої за період кредиторської заборгованості), то вона вказує на зниження комерційного кредиту, що надається підприємству - зменшення покупок в кредит. В цілому прослідковується негативна тенденція майже по всіх показниках ділової активності підприємства. Зменшуючи швидкість обороту підприємству не вдалось збільшити виручку та отримати в 2018 році прибуток при великих сукупних витратах. Тобто підприємству не вдається за рахунок таких змін підтримувати фінансово-

господарську стабільність. Враховуючи те, що оборотність капіталу тісно пов'язана з його прибутковістю і є одним з показників, які характеризують інтенсивність використання коштів підприємства та його ділову активність, у ході аналізу необхідно дати оцінку показникам оборотності.

Розраховані показники майнового стану аналізованого підприємства занесені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз майнового стану підприємства ПП «МАКСВЕЙ»

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+, -)		
	2016	2017	2018	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,65	0,94	0,99	0,29	0,05	0,34
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,35	0,06	0,01	-0,29	-0,05	-0,34
Коефіцієнт оновлення основних засобів	1,42	1,54	1,60	0,11	0,06	0,17
Індекс постійного активу	2,62	1,91	1,97	-0,71	0,06	-0,65
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,74	0,56	0,41	-0,18	-0,15	-0,33
Коефіцієнт маневреності власних коштів	-0,94	-0,88	-0,19	0,06	0,69	0,75
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами	147,21	147,21	99,26	0,00	-47,95	-47,95

Джерело: Додаток Б,В.

Розрахувавши коефіцієнти майнового стану (табл. 2.6), можна зробити висновок про неефективне використання основних засобів, так як коефіцієнт зносу збільшився на 51,77% в 2018 році, а придатності зменшився на 97,79% відповідно, зменшилась реальна вартість майна на 44,69%, маневреність власних коштів на 80,21% і забезпечення запасів власними коштами на 32,57% відповідно в 2018 році в порівнянні з 2016 роком. Отже, необхідно підвищити їх оновлення, а також глибше дослідити наявне використання основних засобів, їх змінність і усунути недоліки, які перешкоджають їх ефективній експлуатації.

2.2. Ідентифікація та оцінка фінансових ризиків підприємства

Досліджуючи ризики в діяльності підприємства необхідно розпочати з аналізу ризику ліквідності, в тому числі аналізу ризиків пов'язаних з втратою ліквідності суб'єктом господарювання, сутність якої полягає в можливості підприємства в будь-який момент розрахуватися за своїми зобов'язаннями (пасивам) за допомогою (за рахунок) майна (активів), яке є на балансі, тобто в тому, як швидко підприємство може продати свої активи, отримати грошові кошти і погасити заборгованість перед постачальниками, і банком щодо повернення кредитів, перед бюджетом та позабюджетними централізованими фондами із сплати податків та платежів, перед працівниками з виплати заробітної плати тощо. Ризики пов'язані з втратою ліквідності суб'єкта господарювання визначається відношенням вартості ліквідного майна, тобто активів, які можуть бути використані для оплати заборгованостей, до короткострокової заборгованості. По суті, ліквідність суб'єкта господарювання є ліквідністю його балансу. Ліквідність же балансу підприємства характеризує зв'язок можливості продажу його активів з одночасною оплатою пасивів. Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти та їх еквіваленти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості. Про незадовільний стан ліквідності підприємства свідчитиме той факт, що потреба підприємства в коштах перевищує їх реальні надходження. Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні засобів по активу, згрупованих за ступенем їх ліквідності і розташованих у порядку убуття ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, згрупованих по терміну їх погашення і розташованих в порядку зростання таких термінів. У залежності від ступеня ліквідності активи підприємства поділяються на 4 групи, пасиви групуються по ступеню терміновості їхньої оплати (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз ризику ліквідності балансу ПП «МАКСВЕЙ»

Активи	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Пасиви	2016 рік	2017 рік	2018 рік
A1	98,9	299,5	214,7	П1	5584	6183,7	5208,5
A2	877,4	809,1	743	П2	57,1	11	1,8
A3	2657,9	3046	2275,2	П3	0	0	0
A4	2625,8	2478,8	2463,2	П4	618,9	438,7	486,5
Баланс	6260	6633,4	5696,8	Баланс	6260	6633,4	5696,8

Джерело: Додаток Б,В.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо має місце наступне співвідношення: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$; $A4 < П4$; якщо порушується хоча б одна нерівність, то ліквідність балансу вважається недостатньою.

У нашому випадку (табл. 2.7) декілька нерівностей має протилежний знак ніж в оптимальному варіанті, тому ліквідність балансу є недостатньою. Наприклад, наявні грошові кошти в декілька разів менші термінових зобов'язань. Це означає, що якщо підприємству в один термін всі кредитори пред'являть вимогу погасити заборгованість, то воно буде не в змозі розрахуватися в повному обсязі, та в кінцевому підсумку буде вимушене користуватися для цих цілей іншим джерелом (менш ліквідною дебіторською заборгованістю). Також не виконується четверта нерівність, тому що у підприємства не вистачає власних коштів. Однак, по іншим групах майна були в наявності над нормовані залишки і виконані умови співвідношень за якими визначається ліквідність балансу ПП «МАКСВЕЙ».

Аналіз ризику ліквідності ПП «МАКСВЕЙ» доповнюється аналізом ризику платоспроможності (табл. 2.8), яка характеризується можливістю підприємства своєчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників, повертати кредити і позики, видавати заробітну плату, вносити платежі до бюджету.

Таблиця 2.8

Аналіз ризику ліквідності та платоспроможності ПП «МАКСВЕЙ»

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+;-)		
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2017/2016	2018 / 2017	2018/2016
Коефіцієнт ризику абсолютної ліквідності	0,02	0,05	0,04	0,03	-0,01	0,02
Коефіцієнт ризику швидкої ліквідності	0,17	0,18	0,18	0,01	0	0,01
Коефіцієнт ризику покриття	0,64	0,67	0,62	0,03	-0,05	-0,02
Коефіцієнт ризику чистого доходу від реалізації продукції	0,13	0,12	0,12	-0,01	0	-0,01

Джерело: Додаток Б,В.

Проаналізувавши дані показники (табл. 2.8) можна зробити висновок, що підприємство несвоєчасно погашає свої зобов'язання, на кожну гривню поточної заборгованості воно має лише 17 і 18 копійок ліквідних активів. На підприємстві негативний стан оборотних активів, які можна негайно зняти і використати для погашення заборгованості. Також бачимо, що кожний з коефіцієнтів не відповідає своєму нормативному значенню. Це свідчить про те, що у підприємства дуже мала каса та велика поточна (короткострокова) заборгованість. Далі визначимо ризик втрати фінансової стійкості підприємства (табл. 2.9), фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустивши невикористаної кредиторської заборгованості та своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Із проведених розрахунків (табл. 2.9) можна зробити наступні висновки: коефіцієнт накопичення зносу дає певне уявлення про якісний стан основних засобів. Оскільки для ПП «МАКСВЕЙ» даний показник має не високе значення, то можемо сказати, що на підприємстві не значні темпи старіння основних засобів. Протягом 2016-2018 років він збільшується на 0,1 та становить 0,3. Індекс постійного активу характеризує частку основних засобів та необоротних активів у джерелах власних коштів. У нашому випадку цей показник збільшився на 6% у 2018 році у порівнянні з базовим

роком.

Таблиця 2.9

Аналіз ризику втрати фінансової стійкості ПАТ “МЕНА ПАК”

Назва показника	Нормативне значення	Значення показника			Темп зростання, %		
		2016 р.	2017р.	2018 р.	2017 / 2016	2018 / 2017	2018 / 2016
Коефіцієнт накопичення зносу	–	0,6	0,8	0,9	133	150	113
Коефіцієнт реальної вартості майна	$\geq 0,5$	0,03	0,02	0,04	67	133	200
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	–	40,5	246	5165	607	12753	2099
Коефіцієнт забезпечення оборотних коштів ВОК	–	0,7	0,5	0,5	71	71	100
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,5	0,7	0,5	0,5	71	71	100
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	≤ 1	0,3	0,8	1,0	267	333	125
Власний оборотний капітал	–	1594	2200,9	2058,9	138	129	94

Джерело: Додаток Б,В.

Дуже важливим показником фінансової стійкості є коефіцієнт реальної вартості майна. Він показує суму реальної вартості основних засобів на 1 гривню вартості активів підприємства. Цей показник цікавить постачальників, покупців, тобто тих контрагентів, які хочуть мати уявлення про виробничий потенціал підприємства. Оскільки цей показник збільшився у 2017 та 2018 роках на 25% і відповідає своєму нормативному значенню, то можна сказати, що у підприємства підвищуються можливості з нарощування випуску продукції у майбутньому, що може вплинути на фінансову стійкість підприємства. Безперервність виробничого процесу забезпечується тоді, коли більша частина запасів і витрат покривається власними оборотними коштами. Коефіцієнт забезпечення запасів ВОК зменшується, отже підприємство формує запаси за рахунок позикових коштів, а не за рахунок

власних. Фінансову стійкість підприємства найбільш повно відображає коефіцієнт автономії, тобто фінансової незалежності від зовнішніх позикових джерел фінансування. Можна з впевненістю сказати, що рейтинг підприємства серед кредиторів є стабільним, оскільки даний показник за досліджуваний період становить 0,3. Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів не відповідає нормативному значенню і в 2018 році він становить 2,2. Узагальнюючи показники фінансової стійкості підприємства ПП «МАКСВЕЙ», можна зробити висновок про недостатню фінансову автономію підприємства, низький рівень забезпеченості власним оборотним капіталом.

Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, усіх форм інвестування; він слугує джерелом сплати податків. Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на його зростання. Однією із найважливіших проблем діяльності ПП «МАКСВЕЙ» є зменшення обсягів прибутку. Даний недолік суттєво впливає на можливості розвитку підприємства та на ризик втрати прибутковості. Аналіз ризику втрати рівня прибутковості та його зміни мають важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Аналіз ризику втрати прибутковості ПП «МАКСВЕЙ»

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+, -)		
	2016	2017	2018	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	0,009	0,082	0,171	0,073	0,089	0,16
Рентабельність капіталу за чистим прибутком	0,011	0,068	0,148	0,057	0,080	0,14
Рентабельність власного капіталу	0,038	0,227	0,327	0,188	0,101	0,29
Рентабельність виробничих фондів (загальна рентабельність)	0,012	0,068	0,126	0,057	0,057	0,11
Рентабельність продажу за чистим прибутком	0,027	0,031	0,065	0,004	0,033	0,04
Рентабельність продукції за чистим прибутком	0,003	0,023	0,038	0,019	0,016	0,03

Джерело: Додаток Б,В.

Аналізуючи дані табл. 2.10, можна зробити висновок, що

рентабельність значно покращилась в 2017 і 2018 роках порівняно з 2016 роком, проте величина рентабельності не зовсім велика, що є не досить позитивним моментом. Найбільше можна відмітити рентабельність власного капіталу, яка зросла на 0,188 у 2017 році та на 0,101 у 2018 році, тобто на 494,9% та 44,49% відповідно. Натомість рентабельність продажу за чистим прибутком та рентабельність продукції за чистим прибутком майже не підвищились і становлять 0,065 і 0,038 відповідно. Отже дані показники свідчать про ризики втрати дохідності від виробничої діяльності, окупності витрат, зниженні ефективності використання власного капіталу, найгірші показники динаміки збитковості підприємство має саме від використання власного та сукупного капіталу. При плануванні прибутку від операційної діяльності необхідно визначити точку беззбитковості, яка відповідає такому обсягу продаж, при якому надходження від реалізації продукції дорівнюють витратам на виробництво і реалізацію цієї продукції. Якщо обсяг продаж нижче точки беззбитковості, виробляти такий товар не вигідно, збитково. Кожна одиниця товару, продана зверх точки беззбитковості, збільшує прибуток. Для визначення ризиків пов'язаних з беззбитковим обсягом продажу ПП «МАКСВЕЙ» аналітичним методом виконаємо ряд підстановок і занесемо дані в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Аналіз ризиків пов'язаних з беззбитковим обсягом продажу

№п/п	Показники	Роки		
		2016	2017	2018
1	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн. (РП)	10425,4	12517,8	14854,1
2	Постійні витрати, тис.грн. (ПВ)	1699,3	2325,7	2548,1
3	Змінні витрати, тис.грн. (ЗВ)	8403,8	9911,6	11722,3
4	Питома вага постійних витрат у виручці, %	16,3	18,6	17,2
5	Питома вага змінних витрат у виручці, %	81,0	79,2	78,9
6	Операційний прибуток, тис.грн. (ОП)	322,3	280,5	583,7
7	Валова маржа, тис.грн. (ВМ)	2021,6	2606,2	3131,8
8	Коефіцієнт валової маржі, % (КВМ)	19,4	20,8	21,0
9	Поріг рентабельності, тис.грн. (ПР)	8759,3	11181,3	12133,8
10	Запас фінансової міцності, тис.грн. (ЗФМ)	1666,1	1336,5	2720,3
11	Запас фінансової міцності, % (ЗФМ)	16,0	11,0	18,0

Джерело: Додаток Б, В.

Розрахунки табл. 2.11 свідчать про ефективність операційної діяльності підприємства. Окрім того спостерігається у 2018 р. збільшення обсягів реалізації продукції та прибутків, слід зазначити також, що відбувається зростання частки постійних витрат у виручці підприємства. Співвідношення постійних витрат та виручки на протязі 2016-2018 років зросло від показника у 16,3% до рівня 17,2%. При тенденції до зростання обсягів виробництва та реалізації нарощення обсягів постійних витрат є показником раціональності дій адміністрації підприємства. Згідно з показниками в 2018 році зменшився розрив між реальними обсягом реалізації продукції підприємства та точкою беззбитковості. В даній ситуації ПП «МАКСВЕЙ» необхідно вживати заходів щодо нарощення прибутковості власної діяльності. Досягнення цього можливе за рахунок використання різних резервів: зниження обсягу постійних витрат, зниження обсягу змінних витрат, підвищення ціни на продукцію або збільшення обсягу виробництва та реалізації продукції.

Тобто слід зазначити, що для ПП «МАКСВЕЙ» дієвими методами нарощення прибутку від операційної діяльності є наступні (в порядку зниження ефективності їх впровадження): підвищення цін реалізації, що викликає найбільше покращення результатів діяльності; зниження змінних витрат, ефект від чого близький до ефекту попереднього заходу, хоча і дещо менший; зниження постійних витрат, що дозволить в значній мірі знизити збиток підприємства; нарощення обсягів виробництва та реалізації продукції.

У відношенні перелічених варіантів нарощення прибутку витрат ПП «МАКСВЕЙ» слід сказати, що можливість їх реалізації в умовах діяльності підприємства є неоднаковою. Варіант підвищення цін слід розцінювати як неможливий, оскільки ціни на продукцію підприємства встановлюються ринком, на якому представлена значна кількість підприємств як вітчизняних так і ближнього зарубіжжя, що обумовлює слабкі можливості впливу на цінову ситуацію з боку одного підприємства. Тому даний найбільш ефективний захід щодо нарощення прибутку широко застосувати не можна. Варіант зниження змінних витрат годиться також далеко не завжди, оскільки

змінні витрати включають складові, що сильно залежать від зовнішніх чинників: заробітна плата, вартість сировини та матеріалів, вартість придбання товарів, тощо. Третій варіант повинен бути для підприємства прийнятним у всіх відношеннях, хоча і дещо менш ефективним.

Загалом же ПП «МАКСВЕЙ» необхідно застосовувати комбінацію таких методів як нарощення збуту продукції при одночасному зниженні змінних та постійних витрат, при чому саме дії щодо зниження постійних витрат найбільш актуальні для підприємства вже на даний час.

Одним із найважливіших інструментів запобігання ризиків на підприємстві є системи раннього попередження банкрутства підприємств та методом його прогнозування є дискримінантний аналіз. З метою своєчасного виявлення тенденції формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб'єкта підприємницької діяльності ПП «МАКСВЕЙ» і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на хеджування ризиків, проведемо систематичний експрес аналіз фінансового стану підприємства (фінансовий моніторинг) за допомогою коефіцієнта Бівера. Фінансовим аналітиком Уільямом Бівером була запропонована система показників для оцінки фінансового стану з метою діагностики банкрутства, для чого він рекомендував дослідити тренди показників. Розрахунки значень коефіцієнтів за системою Бівера на досліджуваному підприємстві представлено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

**Аналіз ризику втрати платоспроможності ПП «МАКСВЕЙ»
за системою Бівера**

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2017-2016	Відхилення 2018-2017
Поточна платоспроможність	-10766,40	-21626,10	-22672,70	-10859,70	-1046,60
Коефіцієнт покриття	1,93	1,26	1,36	-0,67	0,10
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	0,48	0,21	0,26	-0,27	0,06
Коефіцієнт Бівера	1,55	0,90	0,96	-0,65	0,06

Джерело: Додаток Б,В.

Аналізуючи розрахунок поточної, критичної платоспроможності і розрахунок коефіцієнта Бівера можна зробити висновок, що фінансовий стан підприємства, у якого в період 2016-2018 років мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, відповідає законодавчому визначенню боржника, який неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати. Оскільки підприємство має ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття (Кп) і коефіцієнт забезпечення власними засобами (Кз) у кінці звітного кварталу менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно, то наше підприємство являється критично неплатоспроможним. Коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2 у звітному періоді, що відображає небажане скорочення частки прибутку, який направляється на розвиток виробництва, така тенденція в кінцевому випадку призводить до незадовільної структури балансу, коли підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим 0,1. В кінці періоду прослідковувався більший показник за нормативне значення, це свідчить про добру структуру балансу. Не менш відома в цьому напрямку є праця західного економіста Е. Альтмана, розрахунок ймовірності банкрутства за п'ятифакторною моделлю наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Діагностика ризику розвитку кризових явищ ПП «МАКСВЕЙ»
за п'ятифакторною моделлю Альтмана**

№ п/ п	Показник	2016	2017	2018	Показник	2016	2017	2018	X 2016	X 2017	X 2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Робочий капітал	10088,70	5709,30	8628,20	Загальна вартість активів	57894,50	77652,60	90693,40	0,17	0,07	0,10
2	Чистий прибуток	8734,90	8581,50	11083,00	Загальна вартість активів	57894,50	77652,60	90693,40	0,15	0,11	0,12
3	Чистий дохід	127410,90	151121,5	187178,5	Загальна вартість активів	57894,50	77652,60	90693,40	2,20	1,95	2,06

Продовження табл. 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	Ринкова капіталізація компанії	1393,20	1393,20	1393,20	Сума заборгованості	10 895,50	22 021,90	23 979,50	0,13	0,06	0,06
5	Обсяг продажу	146667,50	174235,5	212709,7	Загальна вартість активів	57894,50	77652,60	90693,40	2,53	2,24	2,35
Z	$Z=0,012*X1+0,014*X2+0,033*X3+0,006*X4+0,999*X5$								2,61	2,31	2,41

Джерело: Додаток Б,В.

Провівши розрахунок ймовірності банкрутства (табл. 2.13) за п'ятифакторною моделлю Альтмана, можна зробити висновок, що ймовірність банкрутства є дуже низька. Також можна прослідкувати, так як $Z > 1.23$, то підприємство має стійкий фінансовий стан. Наступним етапом проведемо розрахунок ймовірності банкрутства за моделлю Спрінгейта і отримані значення занесемо до табл. 2.14.

Таблиця 2.14

**Діагностика ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»
за моделлю Спрінгейта**

№ п/п	Показник	2016	2017	2018	Показник	2016	2017	2018	X 2016	X 2017	X 2018
1	Робочий капітал	10088,7	5709,3	8628,2	Загальна вартість активів	57894,5	77652,6	90693,4	0,17	0,07	0,10
2	Прибуток до сплати податків та процентів	13991,5	14778,3	16582,3	Загальна вартість активів	57894,5	77652,6	90693,4	0,24	0,19	0,18
3	Прибуток до сплати податків	13991,5	14778,3	16582,3	Короткострокова заборгованість	10 895,5	22 021,9	23 979,5	1,28	0,67	0,69
4	Обсяг продажу	146667,5	174235,5	212709,7	Загальна вартість активів	57894,5	77652,6	90693,4	2,53	2,24	2,35
Z	$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$								2,78	2,00	2,05

Джерело: Додаток Б,В.

Провівши розрахунки (табл. 2.14) та проаналізувавши показники та провівши розрахунки за моделлю Спрінгейта, можна сказати, що ймовірність банкрутства була дуже низькою, так як $Z > 0,862$. У наш час умовам діяльності українських підприємств більше відповідає універсальна дискримінантна

модель, що побудована на основі кількох методик прогнозування банкрутства (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Діагностика ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»
за допомогою універсальної дискримінантної функції**

Рік	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	Значення Z
2016	0,03	1,81	0,016	0,008	0,01	2,91	0,68
2017	0,04	1,84	0,014	0,005	0,01	2,83	0,66
2018	0,02	1,82	0,003	0,002	0,01	2,28	0,45

Джерело: Додаток Б, В.

Аналізуючи отримані дані в табл. 2.15, можна говорити про те, що підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не проведе заходи антикризового фінансового управління або не здійснить санаційних заходів.

У табл. 2.16 представлені результати розрахунку ймовірності банкрутства ПП «МАКСВЕЙ» за моделлю Ліса за 2016-2018 роки.

Таблиця 2.16

**Діагностика ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»
за моделлю Ліса**

Рік	A	B	C	D	Значення Z
2016	0,41	0,08	0,31	0,86	0,06
2017	0,43	0,07	0,31	0,84	0,05
2018	0,44	0,04	0,31	0,81	0,04

Джерело: Додаток Б, В.

За результатами розрахунків, що представлені в табл. 2.16, можна зробити висновок, що підприємство ПП «МАКСВЕЙ» за проаналізований період має порушену фінансову рівновагу і невелику загрозу банкрутства, так як Z - показник має тенденцію до наближення до оптимального значення ($Z < 0,037$). Дана тенденція пов'язана з отриманням підприємством меншого операційного прибутку протягом 2018 року і збільшенням позичкового капіталу та ін. Британські вчені Таффлера і Тішоу запропонували в 1977 році чотирьох факторну модель, яка надає точну картину фінансового стану корпорації (2.17). Критичне значення Z- показника за цією моделлю — 0,25. Якщо величина Z — рахунку більша 0,3, то це говорить про те, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірне.

Таблиця 2.17

**Діагностика ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»
за моделлю Таффлера**

Рік	A	B	C	D	Значення Z
2016	0,14	0,79	0,52	3,5	0,83
2017	0,129	0,79	0,54	3,39	0,81
2018	0,08	0,79	0,55	2,73	0,68

Джерело: Додаток Б,В.

Отримані результати в табл. 2.17 свідчать про те, що взагалі, ПП «МАКСВЕЙ» має непогані довгострокові перспективи, але як видно з табл. 2.17, то показник Z у 2018 році зменшився порівняно з 2017 та 2016 роками, що говорить про погіршення фінансового стану підприємства і виникнення у майбутньому ймовірності банкрутства. Також слід зазначити, що дана модель розрахунку ймовірності банкрутства розрахована для корпорацій, тому застосування її на даному підприємстві може дати неточні кінцеві результати. Таким чином, розрахувавши обрані моделі прогнозування банкрутства систематизуємо їх в табл. 2.18 для порівняння отриманих даних і здійснення відповідного висновку.

Таблиця 2.18

**Порівняльна характеристика моделей аналізу ризику втрати
платоспроможності та ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»**

Модель	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Модель Уільяма Бівера	Можливість банкрутства протягом 1-3 років	Можливість банкрутства протягом 1-3 років	Можливість банкрутства протягом 1-3 років
Модель Альтмана	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства	Висока ймовірність банкрутства
Модель Спрінгейта	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства	Висока ймовірність банкрутства
Універсальна дискримінантна модель	Висока ймовірність банкрутства	Висока ймовірність банкрутства	Висока ймовірність банкрутства
Модель Ліса	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства
Модель Таффлера	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства

Так, критична оцінка домінуючих у закордонній теорії і практиці методичних підходів до оцінки ймовірності банкрутства дозволяє зробити висновки про те, що деякі з них суперечать один одному, адже при одночасному їх застосуванні можна отримати протилежні висновки стосовно ймовірності банкрутства певного підприємства.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА

ПП "МАКСВЕЙ"

Одним з важливіших аспектів ефективної діяльності сучасного підприємства є професійне управління ризиками. Управління ризиком, або ризик-менеджмент, визначає шляхи і можливості забезпечення стійкості підприємства, його здатності протистояти несприятливим ситуаціям. Необхідність освоєння і впровадження методів ризик-менеджменту в умовах трансформаційної економіки обумовлена, перш за все відсутністю реальних механізмів фінансової підтримки вітчизняних підприємств в кризових ситуаціях. Проведені дослідження вказують на те, що система ризик-менеджменту є підсистемою управління підприємством, тому вона повинна мати чітке місце в системі управління ПП "МАКСВЕЙ", відповідати ієрархії управління підприємством на всіх його рівнях і, відповідно, мати горизонтальні і вертикальні двосторонні зв'язки з елементами системи управління підприємством, взаємодія з якими необхідна для його функціонування. Механізм нейтралізації ризиків ПП "МАКСВЕЙ" ґрунтується на використанні сукупності методів і прийомів зменшення можливих втрат (рис. 3.1.). Їх вибір у процесі управління значною мірою залежить від специфіки підприємницької діяльності ПП "МАКСВЕЙ", стратегії досягнення пріоритетних цілей, конкретної ситуації. Успішний розвиток ПП "МАКСВЕЙ" характеризується підвищенням попиту на його продукцію, що служить передумовою для розширення виробничих потужностей та отримання додаткового прибутку. Однак зосередження ПП "МАКСВЕЙ" своєї уваги на конкретному територіально обмеженому ринку збільшує небезпеку відстати від науково-технічного та економічного розвитку вітчизняних та іноземних конкурентів, що може викликати втрату існуючих позицій на ринку. Ринкові ніші за умов досконалої конкуренції значно зменшуються і підприємства опиняються перед загрозою втрати своїх основних споживачів, постачальників сировини тощо. Це повинно

стимулювати ПП "МАКСВЕЙ" до виходу на нові ринки, які дозволять диверсифікувати діяльність підприємства. Крім цього керівництво ПП "МАКСВЕЙ" повинне бути вчасно поінформоване про світові та вітчизняні тенденції розвитку економіки, галузеві особливості та зміни у зовнішньому оточенні фірми, що дасть змогу відповідати на них вчасно розробленими власними інноваційними рішеннями.

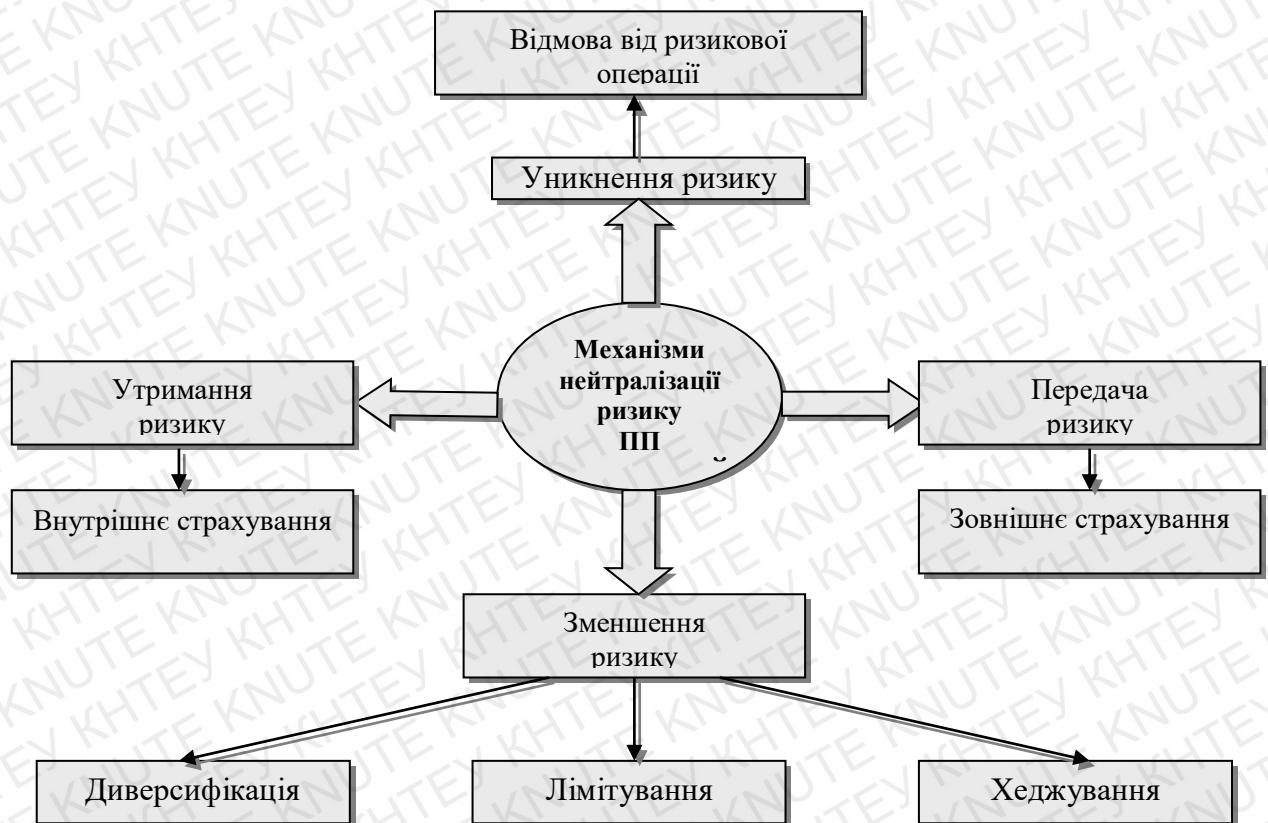

Рис. 3.1. Механізми нейтралізації ризиків на ПП "МАКСВЕЙ"

Джерело: розроблено автором.

Важливим успіхом для ПП "МАКСВЕЙ" в умовах ринкової економіки є налагодження стійких зв'язків із основними контрагентами: постачальниками сировини, палива, обладнання; споживачами продукції; фінансово-кредитними установами. При наявності міцних взаємозв'язків підприємство стає більш захищеним від змін та коливань у ринковій кон'юнктурі, що дозволяє значно продовжити життєвий цикл продукції, що виробляється. Однак вихід на нові ринки та взагалі діяльність ПП

"МАКСВЕЙ" за умов сильної конкуренції супроводжуються численними ризиками, вплив яких досить часто призводить до краху фірм. Як правило, це пов'язано з неврахуванням ризиків керівництвом фірми у процесі її діяльності, ігноруванням необхідності застосування управління ними. Хоча, як показує досвід провідних компаній світу, управління ризиками дозволяє підприємствам бути готовими до різких непередбачуваних змін у зовнішньому середовищі, швидко адаптуватись до подібних змін, несучи при цьому мінімальні втрати. Тому доцільніше використовувати концепцію управління ризиками, згідно з якою управління ризиками набуває стратегічного характеру та здійснюється не в рамках окремих підрозділів, а в цілому організацією, що вимагає постійного обміну інформацією між підрозділами та координування їх діяльності. Для порівняння старої та нової концепцій управління ризиками ПП "МАКСВЕЙ" наведемо їх основні характеристики у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні характеристики старої та нової концепцій управління ризиками на ПП "МАКСВЕЙ"

Стара концепція управління ризиками	Нова концепція управління ризиками
Обмеженість – управління ризиками стосується лише фінансових ризиків та тих ризиків, що піддаються страхуванню	Всезагальність – розглядаються всі ризики і можливості їх управління
Епізодичність – управління ризиками здійснюється тоді, коли менеджери вважають за необхідне	Неперервність – процес управління ризиками здійснюється безперервно
Фрагментованість – кожен відділ самостійно управляє ризиками (у відповідності із власними функціями)	Інтеграція – управління ризиками координується вищим керівництвом; кожен співробітник підприємства розглядає управління ризиками як частину своєї роботи

Джерело: розроблено автором

Система ризик - менеджменту на ПП "МАКСВЕЙ" надає керівництву інформацію про: наявні ризики, що впливають на діяльність підприємства, їх взаємозв'язки, можливість появи нових видів ризиків; ймовірність настання ризикових подій, величину збитків внаслідок їх впливу, допустимий рівень ризиків, можливості зменшення ризиків; потребу збільшення певного виду ресурсів – матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних, внаслідок впливу ризиків на діяльність підприємства.

На рис. 3.2 показано зменшення впливу ризиків на функціонування ПП "МАКСВЕЙ" за рахунок використання системи ризик-менеджменту.

Рис. 3.2. Зменшення впливу ризиків на функціонування ПП "МАКСВЕЙ" за рахунок використання управління ризиками

Джерело: розроблено автором

В процесі корегування діяльності ПП "МАКСВЕЙ", змінюючи обсяги виробництва, асортиментну політику, сфери діяльності, перш за все має сформулювати реальну мету, визначивши при цьому основні завдання, виконання яких буде наближати підприємство до поставленої мети. Одним із основних завдань є захист підприємства від негативного впливу ризиків, які значною мірою знижують результати діяльності підприємства, ускладнюючи при цьому досягнення поставленої мети. Представимо на рис. 3.3. систему ризик-менеджменту ПП "МАКСВЕЙ". Для вирішення даного завдання на підприємстві повинна бути створена робоча група, що на початковому етапі займеться проблематикою управління ризиками. До складу цієї групи можуть входити фінансовий менеджер, маркетолог, економіст, головний інженер, юрист, залучені фахівці тощо. Члени групи повинні за короткий проміжок

часу зібрати всю можливу інформацію про можливі джерела ризиків, виходячи із стану економіки в цілому, політичної ситуації в країні, особливостей територіального розташування та галузевої приналежності підприємства; попередньо оцінити можливі види ризиків, що виникнуть в процесі функціонування підприємства та можливості щодо їх управління.

На цьому етапі потрібно значну увагу надати процесу пошуку та систематизації необхідної інформації. Джерелами інформації можуть служити фінансова, статистична звітність, комерційні угоди, дані про основних партнерів підприємства, публікації в пресі тощо. До основних обов'язків її працівників належить розробка та впровадження системи управління ризиками, яка дозволить зменшити негативний вплив ризиків на функціонування господарюючого суб'єкта. За умов нестабільної економіки, яка характерна сучасному стану розвитку України, процес збору інформації нашоїхується на значні перешкоди, пов'язані з різноманітними факторами, а саме – небажанням основних партнерів надавати інформацію про власний бізнес, низьким розвитком ринку інформаційних послуг, купівля інформації на якому широко використовується у розвинутих країнах світу. В Україні ж досить часто при укладенні двосторонніх угод спостерігається явище асиметрії інформації, коли один з учасників угоди має меншу або недостовірну інформацію про свого потенційного партнера. У процесі розробки програми виходу з кризової ситуації ПП "МАКСВЕЙ" особливу увагу слід приділити превентивному антикризовому фінансовому управлінню і прогнозуванню майбутніх кризових ситуацій, що дозволяє запобігти кризі, ліквідувати або зменшити її наслідки. Таким чином, розробимо матрицю вибору виду управління залежно від ступеня та виду кризи (рис. 3.4) дала змогу зробити висновок, що за наявності різних видів кризи відповідно до різного ступеня слід впроваджувати або просте, або антикризове, або антикризове фінансове управління.

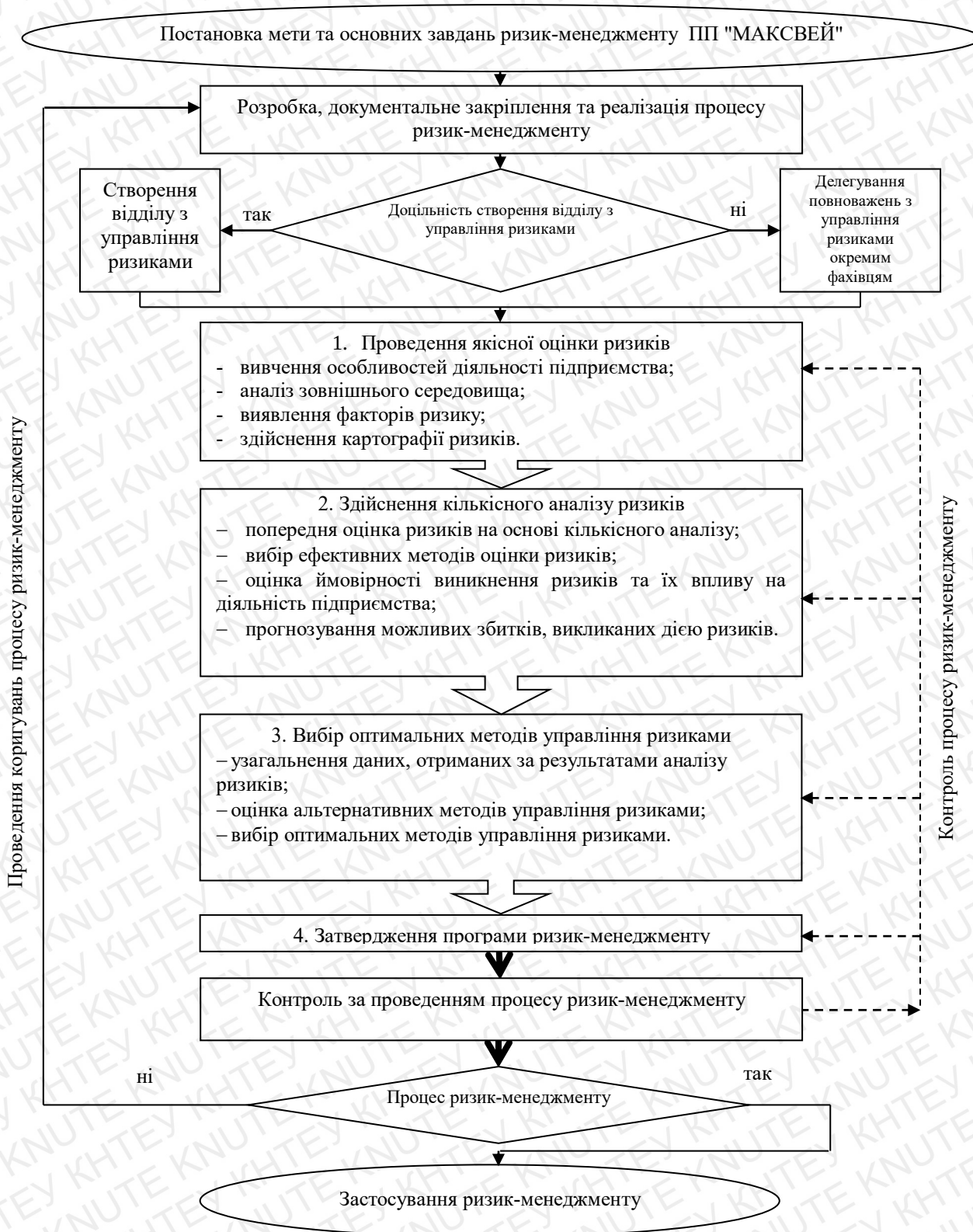

Рис. 3.3. Система ризик-менеджменту ПП "МАКСВЕЙ"

Джерело: розроблено та побудовано автором

Фінансові аналітики підприємства зазвичай стикаються зі складністю своєчасного та об'єктивного визначення стану виробничо-господарської

діяльності підприємства, а також щодо застосовування необхідних методів управління.

	Стабільне функціонування	Ризик ліквідності	Ризик втрати ділової активності	Ризик зменшення рівня прибутковості	Ризик втрати фінансової стійкості
Стабільне функціонування	Просте управління ризиками	Антиризикове управління			
Низький ступінь ризику					
Середній ступінь ризику					
Високий ступінь ризику		Антиризикове фінансове управління			

Рис. 3.4. Матриця вибору виду ризик-менеджменту ПП "МАКСВЕЙ" залежно від ступеня та виду ризику

Джерело: розроблено автором

В ході дослідження було проаналізовано сукупність методів нейтралізації фінансових ризиків, нами пропонується система захисту від впливу валютного ризику на діяльність ПП "МАКСВЕЙ". Оскільки ПП "МАКСВЕЙ" основну частину грошових коштів отримує від здійснення основної діяльності, тобто від реалізації продукції, товарів та послуг, то для збільшення потоку грошових надходжень від фінансової та інвестиційної діяльності пропонуємо інвестиційний проект по збільшенню реалізації гофрокоробок. Для збільшення оборотності капіталу та більшої ефективності виробництва продукції, ми пропонуємо до розгляду інвестиційний проект введення нової (заміни існуючої) лінії з виробництва гофрокоробок. Впровадження у виробництво більш досконалої техніки та пов'язане з цим підвищення рівня механізації виробничих процесів забезпечать на підприємстві режим економії у витратах на виробництво і скорочення тривалості виробничого циклу, сприятимуть прискоренню обігу його оборотного капіталу (табл. 3.1 та 3.2). Отже, при впровадженні оновленої лінії виробництва передбачено збільшення коефіцієнта використання виробничих

потужностей з виготовлення гофрокоробок до 30%, порівняно з існуючим рівнем. Річний фонд роботи обладнання для ліній виготовлення гофрокоробок складає 7800 год.

Таблиця 3.1

Загальна інформація про інвестиційний проект на ПП "МАКСВЕЙ"

Суть проекту	Придбання нового обладнання для розширення діяльності підприємства та збільшення його прибутковості
Адреса місця здійснення проекту	м. Київ,
Назва виду діяльності по проекту	Випуск гофрокоробок
Мета проекту	Придбання нового обладнання (машини для виготовлення гофрокоробок) для розширення та вдосконалення виробничої діяльності.
Вартість проекту - за рахунок кредиту - за рахунок власних коштів Відсотки за кредит 24% річних	110,0 тис. грн. 77,0 тис. грн. 33,0 тис. грн.
Орієнтовна дата початку реалізації проекту	3 20 19 р.
Термін виходу на заплановані обсяги виробництва	3 другого кварталу 2020р.
Термін функціонування виробництва до наступної модернізації	5 років.
Головні етапи реалізації проекту	1.Визначення вартості проекту 2. Прогноз продажу продукції 3. Розробка інвестиційних заходів та витрат на них 4. Шляхи та умови фінансування 5. Прогноз ефективності проекту

Джерело: розроблено автором

Вартість проекту обійдеться підприємству в 110,0 тис. грн., з яких – 77,0 тис. грн. за рахунок кредиту і 33,0 тис. грн. за рахунок власних коштів. Термін виходу на заплановані обсяги виробництва – з другого року, тобто 2013 рік. Одним із перших етапів реалізації проекту є визначення його вартості. Розрахунок вартості продукції, яка буде виготовлятися з допомогою нового обладнання наводимо в табл. 3.2

Таблиця 3.2

Розрахунок вартості продукції від реалізації гофрокоробок ПП "МАКСВЕЙ"

Продукція	Вартість за 1 тис. шт., грн.	Обсяг виробленої продукції за рік, тис. шт.	Вартість продукції за рік, грн.
Гофрокоробки 1-го гатунку	50,00	1000,0	50000,0
Гофрокоробки 3-го гатунку	30,00	1600,0	48000,0
Гофрокоробки 2-го гатунку	40,00	800,0	32000,0
Всього	-	3400,0	130000,0

Джерело: розроблено автором

Загалом від реалізації гофрокоробок за новим проектом ПП "МАКСВЕЙ" планує отримати дохід в розмірі 130,0 тис. грн. за рік. Враховуючи всі операційні витрати на впровадження та реалізацію інвестиційного проекту, розрахуємо прибуток від продажу гофрокоробок в табл. 3.3

Таблиця 3.3

**Розрахунок прибутку від впровадження інвестиційного проекту
ПП "МАКСВЕЙ"**

№ п/п	Показники	Сума, тис. грн.
1.	Капітальні витрати на придбання обладнання	43,0
2	Операційні витрати всього	67,0
2.	Монтажні роботи	5,0
3.	Налагодження	5,0
4.	Транспортування	6,0
5.	Вартість сировини	31,0
6.	Витрати на збут	6,0
7.	Витрати на електроенергію	7,0
8.	Накладні витрати	7,0
9.	Дохід від реалізації продукції	130,00
10.	Прибуток до сплати податків	63,00

Джерело: розроблено автором

Отже, реалізуючи гофрокоробки підприємство зможе отримувати щорічно додатковий прибуток в сумі 63,00 тис. грн. Для реалізації інвестиційного проекту ПП "МАКСВЕЙ" скористається кредитом на 5 років під 24% річних. Розрахунок кредитних платежів наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Розрахунок кредитних платежів ПП "МАКСВЕЙ"

Період (рік)	Сума боргу, тис. грн.	24% річні	Сплата тіла кредиту	Щорічні платежі
2019	77,0	18,48	-	18,48
2020	77,0	18,48	19,25	37,73
2021	57,75	13,86	19,25	33,11
2022	38,5	9,24	19,25	28,49
2023	19,25	4,62	19,25	23,87

Джерело: розроблено автором

Розрахувавши табл. 3.4 ми бачимо, яку суму коштів ПП "МАКСВЕЙ" має погашати щороку, для того, щоб сплатити заборгованість з кредиту. Для оцінки ефективності запропонованого інвестиційного проекту розрахуємо показники: чиста теперішня вартість, індекс прибутковості, внутрішня норма

рентабельності та період окупності інвестицій на основі дисконтованих грошових потоків. Використовуючи критерії ефективності проектів ми зможемо проаналізувати доцільність його введення, виявити недоліки та запропонувати зміни. Вартість інвестицій, як ми вже розрахували вище, складає 110,0 тис. грн. Очікуємо щорічний чистий грошовий потік, в результаті введення проекту, в розмірі 63,00 тис. грн. щорічно, протягом п'яти років. Дисконтна ставка 0,24%. Дані занесемо в табл. 3.5 та визначимо чисту теперішню вартість інвестицій. Як бачимо з розрахунку, чиста теперішня вартість дорівнює 15,66 тис. грн., вона позитивна, а отже проект можна рекомендувати для фінансування. В таблиці 4.5 на основі даних по NPV ми також визначили індекс прибутковості проекту (PI), який дорівнює 1,5. Це достатньо високий коефіцієнт, що також свідчить про ефективність даного проекту.

Таблиця 3.5

**Оцінка ефективності запропонованого інвестиційного проекту
ПП "МАКСВЕЙ" (тис. грн.)**

Період (роки)	Дисконтовані ІД	Дисконтовані ІВ	ГП дисконтований	ГП д нарастаючим підсумком	Чиста теперішня вартість (NPV), тис. грн.	Індекс прибутковості (PI)
0	33,0	77,0	-44,0	-44,0	15,66	1,35
1	14,51	14,89	-0,38	-44,38		
2	40,95	24,52	16,43	-27,95		
3	33,01	17,34	15,67	-12,28		
4	26,65	12,05	14,6	2,32		
5	21,48	8,14	13,34	15,66		

Джерело: розроблено автором

Визначимо за формулою внутрішню норму рентабельності проекту (IRR) складає 64 %. Вона є досить високою. Період окупності вкладених інвестицій (PP) складає 1,51, тобто 1 рік і 186 днів, що також свідчить про вдале впровадження проекту і що нова потокова лінія з виробництва гофрокоробок швидко окупиться та приносить немалі прибутки. Проект доцільно реалізувати, це дозволить підприємству отримати додатковий прибуток і забезпечити цим самим можливість підприємства в оновленні основних засобів. Розрахунок планового прибутку від операційної діяльності

доцільно складати за формою звіту про фінансові результати підприємства з тим, щоб було зручно контролювати хід виконання плану і оперативного реагування на відхилення від плану.

Таблиця 3.6

Планування фінансових результатів ПП "МАКСВЕЙ"

Показники	До впровадження проекту		Після впровадження проекту		Відхилення	
	Сума, тис.грн	в % до обороту від реалізації продукції	Сума, тис.грн	в % до обороту від реалізації продукції	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	20147,7	83,8	20249,6	83,77	101,85	0,51
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	19170,5	79,73	19202,1	79,44	31,6	0,16
Валовий прибуток (збиток)	944,2	3,93	1054,2	4,36	110	11,65
Інші операційні доходи	1105,9	4,6	1123	4,65	17,1	1,55
Адміністративні витрати	981,4	4,08	981,4	4,06	0	0
Витрати на збут	340,5	1,42	340,5	1,41	0	0
Інші операційні витрати	683,3	2,84	683,3	2,83	0	0
Фінансовий результат (збиток) від операційної діяльності	44,9	0,19	49,2	0,19	4,3	3,67
Інші фінансові доходи	8,9	0,04	8,9	0,04	0	0
Інші доходи	7,7	0,03	7,7	0,03	0	0
Фінансовий результат до оподаткування:	61,5	0,26	81,2	0,34	19,7	32,03
Податок на прибуток	15,4	0,06	15,8	0,07	0,4	2,6
Надзвичайні доходи	2,3	0,01	2,3	0,01	0	0
Податок з надзвичайного прибутку	0,6	0	0,6	0	0	0
Чистий фінансовий результат (збиток)	47,8	0,2	62,9	0,21	15,1	6,39

Джерело: розроблено автором

Аналізуючи проведене планування прибутку від операційної і звичайної діяльності ПП "МАКСВЕЙ", можна спостерігати зростання чистого прибутку на 15,1 тис.грн, що було зумовлено зростанням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 101,85 тис.грн., прибутку від операційної діяльності на 4,30 тис.грн. Адміністративні витрати та витрати на збут у нас залишатимуться незмінними, оскільки введення нової лінії виробництва продукції не потребує додаткових витрат відмінних від попередніх. Збільшиться лише потужність виробництва, що означає

збільшення обсягів виробництва сигаретних гофрокоробок. В підсумку зросте відповідно чистий прибуток підприємства. Так, валовий прибуток зріс на 11,65%, а чистий прибуток на 6,39%, що дає змогу переконатись у правильності прийнятого рішення по введенню в експлуатацію нового обладнання. Розрахуємо планові показники ризику втрати платоспроможності, розвитку кризових явищ та ймовірності банкрутства ПП "МАКСВЕЙ" з використанням моделей (табл. 3.7).

Таблиця 2.18

Порівняльна характеристика моделей аналізу ризику втрати платоспроможності та ризику банкрутства ПП «МАКСВЕЙ»

Модель	До впровадження проекту	Після впровадження проекту
Модель Уільяма Бівера	0,96	1,28
	Можливість банкрутства протягом 1-3 років	Можливість банкрутства протягом 1-3 років
Модель Альтмана	2,41	2,99
	ймовірність банкрутства оцінюється від 35 до 50%	Наголошується на стабільній ситуації
Модель Спрінгейта	2,05	2,45
	Висока ймовірність банкрутства	Загроза банкрутства мінімальна.
Універсальна дискримінантна модель	0,45	2,01
	Висока ймовірність банкрутства	Банкрутство не загрожує
Модель Ліса	0,04	0,52
	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства
Модель Таффлера	0,68	0,84
	Низька ймовірність банкрутства	Низька ймовірність банкрутства

Джерело: розроблено автором

Отже, можна зробити висновок, що загалом запропоновані заходи щодо запровадження системи ризик-менеджменту та інвестиційного проекту значно покращать становище на ПП "МАКСВЕЙ" в плановому періоді. Практична реалізація механізму оцінки та зниження негативного впливу ризиків суб'єктів господарювання дозволила зробити наступні висновки: з метою покращення фінансового стану, збільшення прибутку, а таким чином захисту ПП "МАКСВЕЙ" від ризиків ми запропонували інвестиційний проект з впровадження нової лінії з виробництва гофрокоробок, що дало збільшення чистого доходу від реалізації продукції та прибутку в цілому та планові показники діяльності підприємства значно вищі в порівнянні з 2018 роком.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Узагальнюючи і критично оцінюючи опрацьовані наукові праці, можна сформулювати сутнісні характеристики ризик-менеджменту на підприємстві, а саме: ризик як відображення об'єктивної невпевненості, що сприймається як свідомо інтерпретація невпевненості суб'єкта оцінювання, управління; ризик як невпевненість внаслідок психологічного сприйняття. У цьому розумінні ризик є комбінацією азарту і цілеспрямованих дій та вимірюється за допомогою показника ймовірності переконаності особи; зв'язок «ризик – невпевненість» можна трактувати як суто психологічне явище, що проявляється лише в аспекті людських відчуттів і людського досвіду (поведінки суб'єкта).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що поняття ризик доцільно тлумачити як об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка стосується діяльності суб'єктів, пов'язаної з подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору розумних витрат. Управління підприємницькими ризиками включає в себе розроблення, опрацювання та запровадження програми ризик-менеджменту, яка в свою чергу забезпечує економічно обґрунтовані для підприємства рекомендації та заходи, спрямовані на зниження загального рівня ризиків до прийнятного рівня. Програма ризик-менеджменту з управління ризиками підприємницької діяльності включає такі підходи: системний, процесний, ситуаційний, а поряд з застосовуваними у практиці методами, метод аналізу ієрархій. Таким чином, при побудові та функціонуванні фінансово-економічного механізму ризик-менеджменту підприємства постає низка проблем, що потребує комплексного вирішення. Вихідною з цих проблем є нерозуміння ризику як дуалістичної економічної категорії, а відтак і односторонність підходів у побудові систем якісної та кількісної оцінки ризику як основи фінансово-економічного механізму відповідної системи менеджменту.

Розрахувавши коефіцієнти майнового стану ПП «МАКСВЕЙ» за 2016-2018 рр., можна зробити висновок про неефективне використання основних

засобів, так як коефіцієнт зносу збільшився на 51,77% в 2018 році, а придатності зменшився на 97,79% відповідно, зменшилась реальна вартість майна на 44,69%, маневреність власних коштів на 80,21% і забезпечення запасів власними коштами на 32,57% відповідно в 2018 році в порівнянні з 2016 роком. Отже, необхідно підвищити їх оновлення, а також глибше дослідити наявне використання основних засобів, їх змінність і усунути недоліки, які перешкоджають їх ефективній експлуатації.

Аналіз ризику ліквідності та платоспроможності ПП «МАКСВЕЙ» характеризується можливістю підприємства своєчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників, повертати кредити і позики, видавати заробітну плату, вносити платежі до бюджету. Проаналізувавши дані показники можна зробити висновок, що підприємство несвоєчасно погашає свої зобов'язання, на кожну гривню поточної заборгованості воно має лише 17 і 18 копійок ліквідних активів. На підприємстві негативний стан оборотних активів, які можна негайно зняти і використати для погашення заборгованості. Також бачимо, що кожний з коефіцієнтів не відповідає своєму нормативному значенню. Це свідчить про те, що у підприємства дуже мала каса та велика поточна (короткострокова) заборгованість. Можна з впевненістю сказати, що рейтинг підприємства серед кредиторів є не стабільним, коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів не відповідає нормативному значенню і в 2018 році він становить 2,2. Узагальнюючи показники ризику втрати фінансової стійкості підприємства ПП «МАКСВЕЙ», можна зробити висновок про недостатню фінансову автономію підприємства, низький рівень забезпеченості власним оборотним капіталом.

Одним із найважливіших інструментів виявлення та хеджування ризиків підприємства є системи раннього попередження та методом прогнозування ризику банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Найбільш відомими моделями однофакторного дискримінантного аналізу є системи показників Бівера, Альтмана, Спрінгейта. ПП «МАКСВЕЙ» має негативні значення розрахованих показників, що свідчить про ймовірність

банкрутства.

В ході дослідження було проаналізовано сукупність методів нейтралізації фінансових ризиків, нами пропонується система захисту від впливу валютного ризику на діяльність ПП "МАКСВЕЙ". Оскільки ПП "МАКСВЕЙ" основну частину грошових коштів отримує від здійснення основної діяльності, тобто від реалізації продукції, товарів та послуг, то для збільшення потоку грошових надходжень від фінансової та інвестиційної діяльності пропонуємо інвестиційний проект по реалізації гофрокоробок. Для збільшення оборотності капіталу та більшої ефективності виробництва продукції, ми пропонуємо до розгляду інвестиційний проект введення нової (заміни існуючої) лінії з виробництва гофрокоробок. Впровадження у виробництво більш досконалої техніки та пов'язане з цим підвищення рівня механізації виробничих процесів забезпечать на підприємстві режим економії у витратах на виробництво і скорочення тривалості виробничого циклу, сприятимуть прискоренню обігу його оборотного капіталу.

Практична реалізація механізму оцінки та зниження негативного впливу ризиків суб'єктів господарювання дозволила зробити наступні висновки: з метою покращення фінансового стану, збільшення прибутку, а таким чином захисту ПП "МАКСВЕЙ" від ризиків ми запропонували інвестиційний проект з впровадження нової лінії з виробництва гофрокоробок, що дало збільшення чистого доходу від реалізації продукції та прибутку в цілому; планові показники рентабельності значно вищі порівняно з 2018 роком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ансофф И. Стратегическое управление: пер. с англ. / И.Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 520 с.
2. Афанасьев Н.В. Управление развитием предприятия: [монография] / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Харьков: Изд. Дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
3. Вігуржинська С. Ю. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / Вігуржинська С. Ю., Басюркіна Н. Й., Свистун Т. В. ; [за ред. С. Ю. Вігуржинської]. — Одеса : Одес. нац. акад. харч. технологій, 2018. — 115, [1] с.
4. Вінниченко О.М. Характеристика, види та сутність розвитку підприємства / О.М.Вінниченко // Агросвіт. – 2016. – №15. – С.49 – 57.
5. Вольвач М. М. Моделювання оптимальної структури потенціалу підприємств для планування стратегії їхнього інноваційного розвитку / М. М. Вольвач // Економічний вісник Запорізької Державної інженерної академії. — 2018. — Вип. 1, ч. 1. — С. 72-77.
6. Гончар О. І. Розробка стратегії розвитку потенціалу підприємства за умов глобалізації та євроінтеграції / О. І. Гончар // Економіст. – 2017. – № 1. – С. 49–50.
7. Гриньова В.М. Інвестування: підручник [Електронний ресурс] / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда. – К.: Знання, 2014. – 452 с. – Режим доступу http://pidruchniki.ws/15840720/investuvannya/investuvannya_-_grinova_vm.
8. Дикань В. Л. Стратегічне управління : навч. посіб. / В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, І. В. Токмакова, О. В. Шраменко. – К. : «Центр учбової літератури», 2018. – 272 с.
9. Економіка підприємства : навч. посіб. / Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад." ; уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. — Київ : НаУКМА, 2018. — 302, [1] с.

10. Економіка підприємства : тренінг-курс : навч. посіб. / [Г. М. Філюк та ін.] ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2018. — 189 с.
11. Заболотна І. С. Роль бізнес-планування в системі планування діяльності підприємства / Інна Станіславівна Заболотна, Олександр Олександрович Барабаш // Економічний часопис - XXI. — 2018. — № 6/1. — С. 10-12.
12. Захарченко В. І. Розвиток стратегічних підходів до управління підприємством у нестабільних умовах : колект. Моногр. / В. І. Захарченко ; під ред. Проф. В. І. Захарченка ; Одес. Нац.. ун-т ім. І. І. Мечникова. — Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2016. — 187 с.
13. Зубко Т.Л. Система показників оцінки ефективності стратегічних рішень підприємства / Зубко Т.Л., Новікова Н. М. // Україна. Економіка, фінанси, право. №5, 2018, С. 12-17.
14. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент : Підруч. / Ілляшенко С. М. — Суми : ВТД □ Університетська книга, 2014. — 334 с.
15. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент : Підруч. / Ілляшенко С. М. — Суми : ВТД □ Університетська книга, 2014. — 334 с.
16. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : Навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. — 2-е вид., перероб. і доп. □ К. : Княгиня Ольга, 2016. — 324 с.
17. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: інструменти та управління: колект. монографія / за ред. С. І. Дем'яненко [та ін.]. — К.: КНЕУ, 2016. — 250 с.
18. Інвестиційна привабливість підприємства: колект. монографія / за заг. ред. Т. Є. Андрєєвої. — Харків : Панов А. М., 2017. — 89 с.
19. Капаруліна І.М. Розвиток підприємства: концепція і технологія дослідження: [монографія] / І.М.Капаруліна. — К.: Центр учбової літератури, 2014. — 432 с.

20. Карпенко Ю. В. Економіка підприємства : практикум : навч. посіб. : [для студентів ВНЗ] / Ю. В. Карпенко, В. В. Бенях ; М-во освіти і науки України, ВНЗ Укоопспілки "Полт. ун-т економіки і торгівлі" (ПУЕТ). — Полтава : ПУЕТ, 2018. — 412, [1] с.

21. Касьянова Н.В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: концепція, моделі та методи: [монографія] / Н.В.Касьянова; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк: СПД Купріянов В.С. , 2011. — 374 с.

22. Козак І. І. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. І. Козак ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. — 202 с

23. Козир-Чепурна М. А. Задача узгодження планів суміжних ієрархічних рівнів у системі стратегічного планування реструктуризації підприємств / М. А. Козир-Чепурна // Бізнес Інформ. — 2017. — № 1. — С. 138-144.

24. Кривов'язюк І. В. Економіка інноваційного підприємства : навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк ; М-во освіти і науки України, Луц. нац. техн. ун-т. — Херсон : Олді-плюс, 2017. — 342, [1] с.

25. Кузьміна О. М. Сутність моделювання стратегії формування конкурентних переваг підприємства / О. М. Кузьміна, Л. О. Богданова // Молодий вчений. □ 2016. □ №2(17). □ С. 136-140.

26. Микитюк П. П. Інноваційний розвиток підприємства : Навч. посіб. / П. П. Микитюк, Ж. Л. Крисько, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, С. М. Сковчиляс. — Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2016. — 224 с.

27. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел. : Пер. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского – СПб: Питер, 2001. – 330 с.

28. Мостенська Т. Л. Інвестиційний менеджмент. Навчальний посібник / Т. Л. Мостенська, Т.М.Мостенська, Л.Шинкарук . – Київ :Кондор, 2018. – 308 с.

29. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2014. – 227 с.

30. Нестерова С.В. Інвестиційний менеджмент: методичні рекомендації для проведення практичних занять для студентів денної форми навчання спеціальності 073 «Менеджмент» ОС «Магістр»/С.В. Нестерова. – Мукачево: МДУ, 2018.– 36 с.

31. Нефедова О. Г. Ефективність і конкурентоспроможність підприємств / О. Г. Нефедова // Культура народів Причорномор'я. – 2016. – № 62. – С. 36–39.

32. П'ятницька Г. Т. Стратегічне управління : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Т. П'ятницька, Л. В. Лукашова, Н. В. Ракша ; за ред. д-ра екон.наук. проф. Г. Т. П'ятницької ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2013. – 407 с.

33. Подольчак Н. Ю. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Н. Ю. Подольчак. — 2-ге вид., зі змін. та допов. — Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. — 422 с.

34. Прийма Л.Р. Розвиток підприємства: теоретичні аспекти /Л.Р.Прийма, Н.І.Чухрай // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип.18. – ч.2. – С.74 – 77.

35. Прохорова В. В. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування: монографія / В. В. Прохорова, В. М. Проценко, В. І. Чобіток. – Херсон: Грінь Д. С. [вид.], 2017. – 287 с.

36. Раєвнєва О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: [монографія] / О.В. Раєвнєва. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.

37. Решетняк О. І. Методи оцінки інвестиційних ризиків у бізнес-плануванні / О. І. Решетняк // Бізнес Інформ. — 2018. — № 12. — С. 189-194.

38. Рябик Г. Є. Формування конкурентних переваг, як цільових орієнтирів в процесі стратегічного планування конкурентоспроможності / Г.

Є. Рябик // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць / ПДТУ. – Маріуполь, 2016. – Вип. 30. – С. 197–203.

39. Савіцька Г.П. Управління прибутком підприємства / Савіцька Г.П., Шелест Н.В. // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління», 2017. Вип. 36. – С. 241-248.

40. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства : підруч. / М. Г. Саєнко. – Тернопіль : «Економічна думка». – 2014. – 390 с.

41. Ставицький О. В. Аналіз зовнішнього середовища в контексті стратегічного управління підприємством / О. В. Ставицький // тези. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф., [«Ключові аспекти наукової діяльності»], Перемишль : 2017. – С. 37–38.

42. Ставицький О. В. Методичні підходи до стратегічного управління розвитком підприємств [Електронний ресурс] / О. В. Ставицький // Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2016. – №2. – Режим доступу: <http://global-nation.in.ua/vipusk-1-2016/188>.

43. Стратегічний фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Костирко Л. А., Костирко Р. О., Кукса І. М., Тарасенко І. О. ; М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Сєверодонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2018. — 464 с.

44. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: пер. с англ. / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

45. Трухан О.Л. Змістовна сутність поняття «стратегія підприємства»: суперечності поглядів / О.Л.Трухан // Вісник ЖДТУ:Економічні науки, 3 – 2010. – №.1(51). – С.236 – 241.

46. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль:, ТНЕУ, – 2017 – 304 с.

47. Худик О. Б. Удосконалення методики прогнозування фінансової звітності / Худик О. Б. // Вісник Одеського національного університету /

Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. — Одеса, 2018. — Т. 22, вип. 3 (56) С. 180-185.

48. Чернявська І. М. Оцінка організаційної складової механізму формування конкурентоспроможності підприємства / І. М. Чернявська // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць; за ред. : М. І. Зверякова. — Одеса : Одеський національний економічний університет. — 2016. — Вип. 1. — N 56. — С. 178–186.

49. Федулова І. В. Формування процесу ризик-менеджменту на підприємстві / І. В. Федулова // Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки. — 2017. — № 1. — С. 104-111.

50. Шарп У. Инвестиции : Пер. с англ. / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли. — М. : ИНФРА, 2007. — 1027 с.

51. Школьник І.О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.] — К. : «Центр учбової літератури», 2017. — 368 с.